Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабрин 21-hээ гарана. | № 227 (18550) | 1990 оной октябриин 3, среда | Сэн 3 мүн.

СССР-эй Верховно Соведэй Тогтоол

ЗҮБШЭН ХЭЛСЭЛГЫН ЯБАСА БА СОЮЗНА ШЭНЭ ХЭЛСЭЭНЭЙ ХАРАА ШУГАМЫЕ ЗОХЁОЛГО ТУХАЙ

СССР-эй Верховно Совет ... тогтооно:

1990 оной июль-сентябрь ... союзна шэнэ хэл... харaa шугам зохёохо ... союзна болон автоно... республикануудай, поли... партинуудай болон ... түлөөлэгшэдтэй ... зүбшэн хэлсэлгэ ту- ... СССР-эй Верховно Сове- ... Национальностьнуудай Со- ... Түрүүлэгшэ нүхэр Р. Н. ... мэдээсэлые харaa- ... абаха.

... Союзай шэнэ түхэл шэн- ... ниитэ союзна дэлгүүртэ ... оролго, ороной аюул- ... байлгые хангаха тушаа ... республиканууdай тү- ... түлөөлэгшэдэй харaa бодолой ... нэгэн байhаниинь зүб- ... хэлсэлгын эсэстэ элирүү- ..., энэнь союзна шэнэ ... хэлсээнэй харaa шугам сахша- ... зохёохын тула шухала ... hуури байгуулна гэжэ ... тоолоно.

... Тус асуудалые зүбшэн ... үедэ СССР-эй арадай депутадуудай хэлэhэн ажаглалтанууд болон дурадхалнуудые, мүн тэрэшэлэн СССР-эй Верховно Соведэй комитедүүдэй болон палатануудай саг үргэлжын комиссинуудай заабаринуудые союзна шэнэ хэлсээнэй проектые зохёохо-доо хараада абаха хэрэгтэй гэжэ тоолохо.

4. Союзна шэнэ хэлсээнэй харaa шугамые ба түрүүшын проектые зохёохо талаар союзна республикануудай бүрин этигэмжэтэ түлөөлэгшэдhээ, СССР-эй Президентhээ, СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэhээ ба СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэhээ бүридэhэн бэлэдхэлэй комитет байгуулха тухай СССР-эй Президентын дурадхалые баталха.

Бэлэдхэлэй комитедэй хүдэлмэридэ автономито республиканууdай, областьнууд болон автономито округуудай түлөөлэгшэдые хабаадуулха зүйтэй гэжэ тоолохо.

5. Союзна шэнэ хэлсээ бэлдэхэ талаар бүхы хүдэлмэриие олондо мэдээжээр, олониитын болон үргэн ниитэ арад зоной hанамжые хараада абан ябуулха.

Элдэб харaa бодол болон hанамжануудые зүбөөр харуулан, союзна шэнэ хэлсээнэй проектые бэлдэлгын ябасые үе үе болоод бүхы талаhаань харуулха гэжэ олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ дурадхаха.

6. ССР Союзые эрид шууд шэнэдхэлгын үндэhэ hуури ба общестаые хүшэр хүндэ байдалhaa гаргаха шухала эрхэ нүхэсэл гэжэ союзна шэнэ хэлсээе тоолохо зуураа, энэ орёо хүшэр сагта манай арадуудай ерээдүйн аша туhада тэсэбэритэй ба харюусалгатай байхые СССР-эй Верховно Совет бүхы эрхэтэдые уряална.

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ А. ЛУКЬЯНОВ.
Москва, Кремль. 1990 оной октябриин 1.

СССР-эй Верховно Соведэй сесси

ПАРЛАМЕНТ ЕХЭ ХАРЮУСАЛГАТАЙ

... пленарна заседанинууд дээ- ... гаргаhанай шиидхэбэри гар- ... хэрэгтэй дуунай тоо тухай ... шангаар табигдаха саг ... гэжэ манай шэнэ парла- ... байгуулагдажа байха- ... болоо hэн аалди? Тиигэбэ- ... мүнөө үедэ пар- ... ажабайдалай эгээл ... асуудалнуудай нэгэниинь ... Мүнөө дээрээ депу- ... заседанинуудта урдын- ... үсөөн байна.

... долоон хоногто ... Верховно Соведэй ... дээрэ табигдаhан пар- ... харюусалга ... асуудал нүлөө ... гээшэ ха. Понедельниг- ... октябриин 1-дэ, палатануу- ... хамтын заседаниин зал ... депутадууд hүүлэй үеын- ... олоор суглараба. Үнгэр- ... пятницада СССР-эй Вер- ... Соведэй Президиумэй ... дээрэ депутадуудай ... тухай асуудал табигда- ... парламентые толгойлог- ... А. И. Лукьянов энэ асуу- ... мэдээсэл хэhэн байгаа ...

... Верховно Соведэй Прези- ... hүүлэй заседани дээ- ... зүбшэн хэлсэгдэhэн бусад- ... асуудалнууд тухай А. И. ... депутадуудта мэдээ- ... байна. Жэшээнь, дэл- ... экономикын талаар ... проектнүүд дээрэ хэгдэжэ байhан хүдэлмэриин ябаса тодорхойгоор хаража үзэгдэбэ. Ерэхэ долоон хоногhoo эхилжэ парламент дэлгүүр тухай зарим хуулинуудай проектнүүдые хэлсэжэ эхилхэ байна гэжэ ажаглаба.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй энэл заседани дээрэ Верховно Соведтэхи депутадуудай бүлэгүүдэй ажал ябуулга тухай асуудал хуули зохёогшодой дурадхалаар зүбшэн хэлсэгдэhэн байгаа. Иимэ арбан бүлэг тоологдоно. Эгээнь ехэнь «Союз» болоно. Тэрээнhээ гадна регионууд хоорондын, автономито байгуулганuudай, коммунистнуудай, социал-демократуудай, «Бүтээмжэтэй харилсаата ябуулгын түлөө», байгаали хамгаалгын, арадай залуу депутадуудай, сэрэгшэд - интернационалистнуудай бүлэгүүд бии. «Үнэн» зүб байдал» гэhэн бүлэгшье бии. Өөhэдынгөө хүтэлбэрилэгшэдые, мүн бүлэгэй зүгhөө үгэ хэлэхэ этигэмжэтэдые тодорхойлхыень депутадуудай бүлэгүүдтэ дурадхаа hэмди гэжэ А. И. Лукьянов хэлэбэ. Верховно Соведтэ зүбшэн хэлсэгдэхэ бүхы асуудалнуудые хаража үзэлгэдэ бүлэгүүдэй хүтэлбэрилэгшэдые, мүн бүлэгүүдые бүхыдэнь эдэбхитэйгээр хабаадуулха шухала гэжэ тоологдоо.

Верховно Соведэй бүхы дээрэнь баталан абаhан «hэшхэлэй эрхэ сүлөө ба шажанай эмхи зургаанууд тухай» СССР-эй Хуулиин проектдэ оруулагдаhан ажаглалтанууд болон заhабаринуудые хаража үзэлгые сесси үргэлжэлүүлбэ.

Хоёр палатын хамтын заседани дээрэ СССР-эй Верховно Совет «hэшхэлэй эрхэ сүлөө ба шажанай эмхи зургаанууд тухай» Хуули баталан абаба. Совет парламентын баталан абаhан Хуулинь hэшхэлэй эрхэ сүлөө ба шажанай эмхи зургаанууд тухай ниитэ Хуулиин үндэhэ hууринь болоно.

Шэнэ хуулиие зохёолгодо ба зүбшэн хэлсэлгэдэ СССР-тэ хүдэлдэг шажанай элдэб эмхи зургаануудай түлөөлэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадаhан байгаа. Хуулиин документын эсэсэй текстые найруулхада тэдэнэй олон тоото дурадхалнууд ба нэмэлтэнүүд хараада абтаа hэн. Парламентын пленарна заседанинууд дээрэ үгэ хэлэхэдээ, шажанай ажал ябуулагшад шэнэ хуулиие үндэрөөр сэгнээ.

Хэблэлдэ толилогдоhон сагhaa хойшо «hэшхэлэй эрхэ сүлөө ба шажанай эмхи зургаанууд тухай» СССР-эй Хуули хүсэндөө орохо байна.

(ТАСС).

РСФСР-эй Верховно Соведэй сесси

ТАБАДАХИ ВАРИАНТ

... октябриин 1-дэ Россин Вер- ... Соведэй сессиин ээл- ... үдэр олохон депутадууд ... абаба. Долоон хо- ... саана тараагдаhан гра- ... ёhoop хамтын заседа- ... болохо ёhотой байгаа. Зү- ... Россин парламентын На- ... циональностьнуудай Соведэй ... лэ сугларха гэжэ таб- ... дээрэ бэшээтэй байба. ... Понедельнигэй үдэр Вер- ... Соведэй Президиумэй ... зоригдэ зорюулагдаха, ... парламентын энэ долоон хо- ... ажал ябуулгын түсэб ... асуудалнуудай тоодо ... үзэгдэхэ гэжэ үсөөхэн ... депутадууд эртээнhээ мэ- ... байба.

... Национальностьнуудай Со- ... федеративна хэлсээ зо- ... тухай хөөрэлдөөн бо- ... Палатын түрүүлэгшэ ... Абдулатипов депутадуу- ... анхаралда тэрэнэй таба- ... вариантые дурадхаа. ... бэлдэлгэдэ гансашье ... болон хуули шэн- ... бэшэ, мүн Россин ... нациин автономито рес- ... публиканууdай, областьнууд бо- ... хизаарнуудай түлөөлэгшэд ... байгаа. Тэдэнэр ... өөрынгөө проектнүүдые ... юм. Хамтын харaa ... тааралдуулхын тула ... болгоhон документ Россин ... регионуудта эльгээгдэхэ.

Тус асуудалые зүбшэн хэлсэхэдээ депутадууд федеративна хэлсээнэй экономическа үндэhэ hууриин асуудалнуудые хаража үзэбэ. Россин ерээдүйн байдалые тодорхойлхо хуулиин гол документнүүдтэй холбоотойгоор тэрэниие шудалха хэрэгтэй гэhэн hанамжа хэлэгдээ. Хамтын шиидхэбэриин ёhoop тус документ комитедүүд болон комиссинуудай хаража үзэхын тула дамжуулагдаhан байна.

Харин ТАСС-ай корреспондентнүүд Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ Р. Г. Абдулатиповhaa багахан интервью абаа hэн.

— hүүлэй үедэ олохон республиканууд өөрынгөө бүрин эрхэтэ байдал тухай мэдүүлнэ,— гэжэ тэрэ хэлээ hэн. Энэ хэрэг политическа шэнжэтэй. Энэ хэрэгэй экономическа талань хараада абтанагүй. Иимэрхүү декларацинуудай социально-экономическа хойшолонгууд тухай олон хүнүүд мэдэнэгүй. Республиканудай статусhaa ехэ олон юумэн, жэшээлбэл, бюджедтэ мүнгэ оруулха асуудал дулдыдаха бшуу.

— Иимэ хэлсээ хэзээ батална гдаха болоноб?

— Тэрэ ноябрьда баталан абтаха зэргэтэй. Тэрэниие зохёожо баталан абалгые хурдадхахын тула бидэ боломоор бүхы юумэ хэхэбди. Федеративна хэлсээнэй үгы haa, зөөри, нютагай Соведүүд тухай, мүн бусад шухала хуулинуудые баталан абахань орёо бшуу.

— Национальностьнуудай Соведэй бэлдэжэ байhан научно-практическа конференци ямар асуудалнуудые хаража үзэхэ гээшэб?

— Россин Федерациин национально-гүрэнэй байгууламжада болон нацинууд хоорондын харилсаануудта тэрэ зорюулагдаха ёhотой. Национальна асуудалнууд гансал союзна республиканудта хабаатай гэhэн hанамжа бии. Гэхэ зуура манай республикада энэ талаар шиидхэгдээгүй асуудалнууд ехэ олон. Октябриин эсэс багта иимэ конференци үнгэргэхөөр түсэблэнэбди. Республика доторхи нацинууд хоорондын харилсаануудай мүнөөнэй байдал ба тэрэниие хүгжөөлгын харaa замууд тэндэ тодорхойлогдохо юм. Национальна hэргээлгын тодорхой программанууд дээрэ хүдэлхэ ёhотой Россин бүхы регионуудай түлөөлэгшэдhөө эрдэмтэдэй саг үргэлжэ хүдэлхэ бүлэг байгуулхаар хараалнабди.

Сесси хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлhээр. (ТАСС).

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведтэ

... ерээ жэлэй ургаса хуряалгада хабаадуулагдаhан хүдэлмэрилэгшэдтэ нэмэлтэ хүнгэлэлтэнүүдые үзүүлхэ тухай ... РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет октябриин 1-дэ баталан абаhан байгаа.

... хүдэлмэрилэгшэдые урмашуулха зорилгоор 1990 оной сентябриин 1-hээ октябриин 31 хүрэтэр ургаса хуряалгада хабаадуулагдаhан предприятинууд болон эмхи зургаанууdай хүдэлмэрилэгшэдые, дээдэ ба тусхай дунда hургуулинуудай студентнүүдые, техническэ мэргэжэлэй училищинуудай, юрэнхы эрдэмэй hургуулинуудай hурагшадые ба сэрэгэй албатадые ургаса хуряалгада хүдэлhэнэйнь түлөө тоологдоhон сэлингэй доходой налогой түлбэриhөө сүлөөлхэ гэжэ хараалагдаа.

Кировэй нэрэмжэтэ түмэр зүйлнүүдэй заводто Е. Б. Беляева тиимэшье үнинэй хүдэлдэг бэшэ юм. Богонихон хугасаада, жэл тухай сагта ажаллажа байгаашье haa, Елена Борисовна бэлэн болоhон шаажан аяга, амhарта дээрэ хээ сэсэгүүдые хэб дарахадаа бэрхэ болонхой.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Е. Б. Беляева.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

Республикымнай ажалай үдэр

ЗҮҮН СИБИРЬ СОО ШАЛГАРБА

Холбоолжоной шулуун нүүрhэнэй уурхайн Е. П. Балалаешниковай хүтэлбэрилдэг бригадын коллектив бүтээсэ ехэтэй ажалаараа суурхадаг юм. Зүүн Сибириин нүүрhэшэдэй дунда дэлгэрhэн социалис мүрысөөндэ оролсожо, үрэ бүтээсэтэйгээр хүдэлжэ, олоной дундаhaa шалгаржа гараа. Энээнэй урда тээ А. К. Шевченкын хүтэлбэрилдэг бригада иимэ мүрысөөндэ хоёр дахин шалгараа hэн.

Е. П. Балалаешниковай бригада энэ жэлэй эхинhээ түсэбэй ёhoop 838 мянган кубометр газар малтаха ёhотой аад, үнэн дээрээ 1147 мянган кубометртэ хүргэжэ, «Востсибуголь» нэгэдэлэй бусад бригаданuudhaa эгээл үндэр үрэ дүн туйлаа. Энэ амжалтада Евгений Петрович Балалаешниковай габьяа ехэ байха. Тэрэ бригадынгаа хүдэлмэри hайнаар эмхидхэжэ шадаха бэлиг шадабаритай юм. Коллектив соонь ажалай, үйлэдбэриин журам хазагайруулха ушарнууд үзэгдэхээ болинхой. Бригадын гэшүүд К. Г. Баннов, В. А. Кормиличев, В. И. Кондратьев, А. Ф. Томских, В. Бриков болон бусад оролдосотой hайнаар хүдэлжэ, табан жэлэй хубиин түсэб болзорhoонь урид дүүргээ hэн. К. Г. Баннов мүрысөөндэ онсо шалгаржа, ээлжээгүйгөөр автомашина худалдажа абаха эрхэдэ хүртөө.

С. ДАМДИНОВ.

ГОЛ ШЭГЛЭЛЫНЬ ТОДОРХОЙЛОГДОБО

Локомотив-вагон заhабарилгын завод СССР-эй Зам харилсаанай министерствын томо предприятинуудай нэгэн юм. Байгал далай шадархи газарта оршоhон тула завод байгаали бузарлажа боломоор гээшэ. Предприятиин инженерно-техническэ албанууд байгаали хамгаалха хүдэлмэри үнинэй хэжэ эхилhэн юм. Сэбэрлэлгын түхеэрэлгэнүүдые барьhaнай ашаар заводой урадхуул уhан Үдэ гол руу хаягдахаяа болёо hэн. Тиигэжэ үйлэдбэридэ хэрэглэгдэhэн муухай уhан Сэлэнгэ Байгал руу оронгүй бшуу.

Мүнөө агаар бузарлалгаhaa хамгаалхын тула оролдолго гаргана. Түмэр замай гигиенын эрдэм-шэнжэлгын институдай эрдэмтэд экологическа паспорт заводой гүйлтаар зохёогоо. Агаарые хэр зэргээр бузарладагынь, предприятиие байгаали бузарладаггүй сэбэр болгохо харaa замууд энэ паспорт соо хараалагданхай. Байгал далайн оршон тойронхи байгаали хамгаалха талаар гүрэн түрын баталан абаhан тогтоолой шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэдэ тэдэнэр өөрынгөө хубита оруулха аргатай болобо. Паспорт соо хараалагдаhан хэмжээнүүдэй экономическа ашаг үрэ заводой байгаали хамгаалгада хэгдэдэг гаргашаhaa нилээд ехэ байха юм. Мүн предприятиин албануудай ажал ябуулгын гол шэглэлнүүд тэрээн соо тодорхойлогдонхой.

Т. СОБИНКОВА, олон хэhэгтэй «Локомотив» газетын хүдэлмэрилэгшэ.

ЦЫБИКОВЭЙ ЗВЕНО ЭРХИМЛЭНЭ

Сентябрь hарын эхэзр яhала наратай байжа, Мөөрөөшын совхозой тэжээл бэлэдхэгшэдэй звенонууд сенаж дараха болон үбhэ hүрилхэ хүдэлмэреэ улам эршэтэйгээр ябуулба. Илангаяа ажахыhaa гадуур хүдэлдэг В. К. Цыбиковэй даадаг гүйсэд оньhожоруулагдаhан звеногой гэшүүд hайнаар ажаллаhан байха юм. Энэ коллектив оройдоол долоон хүнүүдhээ бүридэнэ. Эдэнэр ажалай найман үдэрэй хугасаа соо дүн хамта 1650 центнер үбhөө тюк болгон багсалба.

А. МОЛОНОВ

Хяагтын район.

„Буряад үнэн"-91

БҮГЭДӨӨРӨӨ ХЭЛСЭЖЭ ШИИДХЭБЭБДИ

Манай партбюрогой үүсхэлээр ерэхэ жэлэй газетэ болон журналнуудта захил хэхэ асуудал үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэбэ. Энээндэ совхозой дирекци, ажалша коллективэй совет эдэбхитэйгээр хабаадаа. Мүн совхозой ажалшадайшье hанамжа, дурадхалнууд хараада абтаа.

Иигэжэ бүгэдөөрөө хэлсэhэнэй дүнгөөр манай республиканска газетэнүүдтэ, илангаяа «Буряад үнэн» газетэдэ захил хэгшэдтэ совхозой зүгhөө туhаламжа үзүүлэгдэхээр шиидхэгдээ. Тусхайлбал, «Буряад үнэн» газетэ захиха дуратай совхозой хүдэлмэришэдтэ **газетын жэлэй бүхэли сэн совхоз түлэхэ болоо.** Эндэ тус газетэдэ захил хэхээ hанаhан пенсионернүүд, партиин, ажалай, дайнай ветеранууд, олон үхибүүдтэй бүлэнэр оролсоно.

Захил хэхэ энэ шухала кампаниие октябриин 6 болотор дүүргэхэ шиидхэбэри абтажа, ажалша коллективүүдэй соведэй заседани дээрэ баталагдаа. Парткомой зүгhөө захил ябуулха тусхай хүнүүд томилогдожо, энэ хүдэлмэри эдэбхитэйгээр хэгдэжэ байна.

А. МУНКУЕВ,
Бэшүүрэй районой Бодонгуудай совхозой партбюрогой секретарь.

ҮНЭН ЗҮРХЭНЬӨӨ ДЭМЖЭНЭБ

hаяхан «Буряад үнэн» газетын редактор нүхэр Р. Б. Гармаевай уряал радиогоор дуулажархёод, хэды наhатайшье болоо haa, дуугай байжа шадабагүйб, гэжэ хүндэтэ газетынхидтэ мэдүүлхыемни зүбшөөгыт. Би найман жэл hураад лэ, багша болоо hэм. Түрэлхи хэлэнэймнай бэшэгэй хэды хубилалта болоошье haa, түрэлхи хэлэмни ухаан бодолойм хүгжэлтэдэ тон ехэ нүлөө үзүүлдэг байгаа! Х. Намсараев, Ц. Дон, Б. Абидуев, Ц. Галсанов болон бусадай зохёолнууд намда hайхашаагдан, ухаан бодол баян, гоё, хурса удхатай, арад зоной байдалтай, ажахын хүгжэлтэтэй танилсуулдаг бэлэй. Минии ухаан бодолой тэжээл, сэдьхэлэйм баяр болоhон хадань, түрэлхи хэлэнэйнгээ хүгжэлтэ харуулжа, арадаа баясуулхаа hургуулиингаа хүүгэдтэй багахан сценкэ бэлдэжэ (үльгэр, онтохон, дуу г. м.), малшадаар ябагша hэмди. Мүн hургуулидаа газетэшье гаргадаг байгаабди. Тиигэhээр буряадаар хүнүүд hонирхохоhoo байтагай ойлгохонь хүндэшэг болобо гэлсэжэ эхилээ.

Нэгэтэ республикаhaa ерэhэн ноён буряад хэлээ орхёо haa дээрэ гэhэншүү хөөрөө дэлгээн hуубал даа. Би тэндэ ехээр арсахааршье haa, тиигэжэ болохогүй саг байгаа! Намда ехээр нүлөөлжэ шадаагүй, буряад хэлээрээ бага зэргын юумэнүүдые бэшэжэ, уншажал байгааб нютаг голдоо. Харин хүүгэдни хайратай hанагдаа бэлэй. Иимэ үе сагай болоходо, үхибүүдэймнай ухаан бодолынь, угайнгаа оюун бэлиг абахань хүшэр боложо, Буряадайнгаа уран гоё удхатай зохёолнуудые уншахань хүндэ дээрэ тоологдожо, «Буряад үнэн» газетээешье захиха хүнүүдшье үсөөрөө бэлэй.

Буряад хэлээ шудалангүйгөөр, үхибүүднай ухаан бодолоороо юумые шүүмжэлэн сэгнэжэ, саашадаа эрмэлзэл бодолсо бэелүүлхэнь бэрхэтэй гээшэ. Тэрэнэй тула Буряад оронноймнай гол хүгжэлтын нэгэниинь болохо түрэлхи хэлээ шудалхадамнай, ехэ нүлөө үзүүлхэ түрэл газетээ захиха — манай бултанаймнай уялга! Газетэеэ захихые уряалhан хандалгые хүндэтэйгөөр абажа, Буряад ороноо хүгжөөлгэдэ хубитаяа оруулха шухала дээрэ тоолоноб, жэл соо захиха мүнгэн хахад литр архишье абажа хүсэ хүрэхэгүй нэмэлтэ, теэд жэл соо хэды хахад бэедэмнай хороо орхёод дүүрэдэг гээшэб? Минии нютаг голой зон баян hуудалтай, тиимэhээ «Буряад үнэн» газетэгүй айл Ноёхондо үлэхэгүй ёhотой гэжэ хэлэхэ байнаб.

Ангелина БУДАЕВА,
багшын ажалай ветеран.
Ноёхон нютаг,
Сэлэнгэ.

ТҮРЭЛХИ ХЭЛЭЕЭ БҮ МАРТАЯ

«Буряад үнэн» газетэ дээрэ манай яhатанай уг гарбал болон түрэл хэлэн тухай материалнууд хододоо толилогдодог болонхой гэжэ мэдэнэбди. Уhан буряад хэлээрээ хөөрэлдэжэ ябахада, ямар гоё, шэхэнэй шэмэг, сэдьхэлэй баяр болон шэнхинэжэ, ханхинажа байдаг гээшэб даа.

Теэд республикынгаа үндэhэн хэлэн дээрэхи «Буряад үнэн» газетэеэ захил хэхэ болоходоо, зарим нэгэнэй «арын шүрбэhэн таталдахаа» hанадаг. Тэрэнээ «hанажа», hайхан сэдьхэлээрээ бидэ уншагшад, буряад арад зон гү, али манай нютагуудта ажамидардаг ба хэлыемнай шудалhан бусад яhатан гү, бүгэдөөрэн газетэдэ захил хэжэ, бэе бэеын харилсаае бэхижүүлэел.

Урдаhан уhан урда урдаhaар ошон ошодог, харин тэрээн шэнги, урданайнгаа заншал ба уhан түрэлхи хэлэеэ урдахуулангүй, унаган хэлэеэ үргэн дэлисэтэй болгохын тулада иимэ hанамжанууд дурадхагдана.

Минии бага ябахада, хуушан монгол ба лата үзэгүүд дээрэ хэблэгдэhэн «Алсагар Мархай», «Шажан ба Эрдэм», «Шэнэ ба Хуушан байдал» гэхэ мэтын олон янзын журналнууд гаража, тэрэ сагай байдалые шүүмжэлhэн, шэнэ аргые шудалха, хэрэглэхэ зүйлнүүд гарадаг байгаа. **Мүнөө үе сагта буряад журналнуудые hэргээе, шэнэлээе гэхэ байнам.** «Шажан ба Эрдэм» журнал гарадаг болоо haa, бурханай шажанай, буряад хэлэнэй, эрдэмэй хүсэнэй булигдашагүй намтар, балшар наhанhaa эхилээд, үндэр наhан хүрэтэр булаг шэнги бурьялхал. «Будамшуугаа» оройдой «Крокодил» шэнги сатирическэ журнал, мүн шэнээр «Шаби ба багша» гэhэн журналнуудые гаргадаг болоо haa, ёhотойгоор буряад хэлэн дэлбэрхэ, хүгжэхэ hэн. Захилаа бү мартая!

Ц. ЧИМИТОВ,
ажалай ба дайнай ветеран.

Малай үбэлжэлгэдэ хэр бэлдэнэб?

ХЭГДЭХЭ ЮУМЭН ҮШӨӨЛ ЕХЭ

hаял тала дайда, хада гүбээ, ой модоншье хуу хүжэ ногоон, намжаа hайхан нажарай саг байhан аад, үсөөхэн хоног соо үнгэ зүhөө хубилгажа, гансата хүйтөөр амилаад, буруулган сагай газаа ороhониие hануулаадхиба.

Тиимэhээ мүнөө ажахынуудай фермэ, гүүртэ, отаранууд малайнгаа үбэлжэлгэдэ хэр бэлдэжэ байнаб гэжэ асууха бэшэ, харин хэр бэлэн болонхойб гэhэн асуудал сэхэ табиха саг ерэбэ. Илангаяа энэ үедэ hү haалиин үнеэдэй ашаг шэмые доошолуулхагүйн тула тэдэниие дулаан байрада оруулжа, үбhэ тэжээл хүсэд рационоор эдеэлүүлжэ захалхаар, тэжээл буйлуулгын цехүүдые дүүрэн хүсэндэнь хүдэлгэхөөр болобо ха юм.

Эдэ бүгэдые хараада абажа, hаяхан арадай депутадуудай Тарбагатайн районно Соведэй гүйсэдком өөрынгөө заседани дээрэ энэ асуудалые хаража үзөө.

Нэн түрүүн ажахынууд хэды шэнээн, ямар шанартай үбhэ тэжээлтэй малайнгаа үбэлжөөниие угтажа байнаб, тэрээнhээ энэ харюусалгатай кампаниин хуби заяан нилээд дулдыдаха ааб даа. Энэ талаhaань хаража үзэхэдэ, hүүлэй мэдээгээр район соо бүхыдөө 70,6 мянган центнер үбhэн абтаа гэхэ гү, али түсэбынь оройдоол 44,7 процент дүүргэгдээ. Сенаж, силос яhала горитой нөөсэлэгдэбэшье, түсэбтэ даабаринуудынь баhал бэелүүлэгдэжэ шадагдаагүй.

Мүнөө эндэ бүхыдөө бэлэдхэгдэhэн үбhэ тэжээлые малайнь условно толгой бүхэндэ хубаажа үзэхэдэ, тэрэнь 10 центнер тэжээлэй единицэ болоно. Энэ талаар эндэхид республика соогоо ехэ тэжээл бэлэдхэhэн түрүүшын 3—4 районуудай тоодо ороно, гэбэшье, эндэ малайнгаа условно толгой бүхэндэ оройдоол 2,5—5 центнер тэжээлэй единицэ хүрэхэгүй үбhэ хоолтой ажахынууд бии. Илангаяа Ербановай нэрэмжэтэ совхоз-техникумдэ, «Заря», «Авангард», «Октябрь» колхозуудта үбhэ тэжээл бага абтаа гэжэ заседани дээрэ заагдаа.

Саашадаа үбhэнэй нөөсэ үшөө нэмээгдэхэ гэжэ найдаха саг hалантаба. Хээрын сабшалангай ногоон хэгдэраа, уhанда абтаашань хосороо ааб даа. Тиимэhээ зеленко, hолоомо hайнаар суглуулаа, хуряагаа haa, бүдүүн тэжээлэй нөөсые нэмээхэбди гэжэ эндэхи ажахынууд яhала найдаhан юм. Теэд энэньшье баhал буруу hүрэжэ байна. Ушарынь юуб гэхэдэ, районой олонхи колхоз, совхозуудай зеленко hүүлэй үеын ехэ хура бороодо хуу хабтайжа унаад, сабшажа абахын аргагүй болонхой.

Хэды тиигэбэшье ажахынууд тарялан дээрээ ургаhан юумые хуу hайнаар хуряажа абаха, али бүхы аргаар өрэхэ үбэлжэлгын үедэ малдаа эдюулхэ үбhэ тэжээлэй нөөсые нэмээхэ гэжэ яhалал оролдоно.

Хоёрдохи шухала юумэн гэхэдэ, адууhа малай байрануудые, хашаа хорёонуудые, илангаяа малшадай hууха гэр байрануудые хаha саг соонь hайнаар заhабарилhан, дулаалhанhaa, шэнээр баригдажа байhан барилгануудые болзоортонь бэлэн болгожо ашаглалгада оруулhанhaa малай үбэлжэлгэ эмхитэйгээр эхилэгдэхэ, урагшатайгааршье үнгэргэгдэхэ байhаниие эндэхид hайн ойлгоно.

Районно Соведэй гүйсэдкомой заседани дээрэ тэмдэглэгдэhэнэй ёhoop, ажахынуудта hү haалиин фермэнүүдэй үнеэдэй, тугалай байранууд гол түлэб заhабарилагдажа бэлэн болгогдонхой. Гэбэшье «Авангард», «Дружба», «Восход», «Советская Россия» колхозуудта, Ербановай нэрэмжэтэ совхоз-техникумдэ мүнөө хүрэтэр үнеэдэйнь, туталнуудайнь байрануд соо дезинфекци хэгдэжэ дүүргэгдээгүй байhaap. Тэрэшэлэн зарим ажахынуудта хонидой хашаанууд, хашаараг, буруунуудай үбэлжэхэ байранууд заhабарилагдажа эхилэгдээшьегүй.

Илангаяа hанаата болохоор юумэн гэхэдэ, малай тэжээл буйлуулдаг цехүүдэй хүдэлмэри болоно. Районой ажахынуудтахи тэжээл буйлуулдаг гушэ гаран цех болон кухнинуудай, холимол тэжээл гаргадаг КОРК-15 түхэлэй 8 линиин оройдоол хахадhaa тэээ олониинь лэ хүдэлгэгдэнэ. Эгээл энээнhээ боложо, үнгэрhэн сентябрь hарада эндэхи олохон фермэнүүдтэ үнеэдэй hү haам эрид доошолуулагдаа. Хэрбээ августын hүүлшын арбан хоногто, мүн сентябриин эхээр район соо үнеэн бүриhoo 6,4—6,5 килограмм hүн haагдажа байгаа haa, мүнөө өөрэнь 5,6—5,7 килограмм хүрэтэрээ доошоо ороо. «Дружба» колхозой Тарбагатайн, «Маяк» колхозой Бурнашевско, Ербановай нэрэмжэтэ совхоз-техникумэй Дээдэ-Саянтын болон бусад хэдэн фермэнүүдтэ мүнөө үнеэн бүриhөө үдэрэй оройдоол 4 килограмм hүн haагдана.

Үнеэдэй hү шэмые иимэ ехээр доошолуулха шалтагаан байгаагүй. Мүнөө үхэр малые hайнаар адуулаа haa илангаяа тарянай газарта тэдэнэй эдихэ юумэн элбэг шуу. Тэрэшэлэн ажахы бүхэндэ тэжээлэй цехүүдые дүүрэн хүсэндэнь хүдэлгэжэ, талха таряа, бусад тэжээл буйлуулаад, эhээгэд үнеэдтэ хүсэд рационоор эдюулхэ арга боломжошье гүйсэд бии болоhoop үнинэй. Теэд эндэхи олохон фермэнүүдтэ тиимэ хүдэлмэри эмхидхэгдэнэгүй. Үнгэрхэдөө, зарим фермэнүүдтэ үнеэдые үдэрынь газаа эдеэлүүлдэг хорёонууд соонь хобто кормушкашье хэгдээгүй. Зеленко, корнеплод гэхэ мэтэнь миил газарта хаягдажа үгтэнэ.

Малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ хүдэлмэриие хангалтагүйгөөр ябуулжа байhан, ямаршье шалтагаангүйгөөр үнеэдэй hү шэмые доошолуулhанайнь түлөө «Авангард» колхозой түрүүлэгшэ П. Т. Кушнарев, «Восход» колхозой түрүүлэгшэ М. К. Андреев, Ербановай нэрэмжэтэ совхоз-техникумэй директорэй орлогшо С. А. Дудник гэгшэдтэ hануулга хэгдээ. Дутагдалнуудые түргэн усадхажа, малай үбэлжэлгэдэ hайнаар бэлдэхэ талаар бүхы шухала хүдэлмэри хэхэбди гэжэ эдэ хүтэлбэрилэгшэд найдуулаа.

Нүгөө талаараа гансашье колхоз, совхозуудай гэмээр бэшэ, мүн барилга-хабсаралгын эмхинүүдэй гэмээр малай шэнэ байранууд саг соогоо ашаглалгада үгтэнэгүй, тэндэхи элдэб оньhон түхеэрэлгэнүүд хүсэд хүдэлхөөр тодхогдоногүй гэжэ заседани дээрэ тэмдэглэгдээ. Жэшээнь, Тарбагатайн МТМК (начальнигынь Л. Е. Федоров) «Советская Россия» колхоздо—400 үнеэдэй, «Дружба» колхоздо—200 үнеэдэй шэнэ байрануудые барижа тушааха аад, тэдэнээ хүсэндэнь хүргэжэ шадаагүй. Тэрэшэлэн ажахынууд хоорондын лесхоз (директорынь М. С. Савин), «Бурятскагропроммехмонтаж» трестын Улаан-Үдын ПМК-гай Тарбагатайн участок (начальнигынь М. С. Ефимов), Тарбагатайн РТП (начальнигынь И. Ф. Цыбульский) гэхэ мэтэ предприятинууд колхоз, совхозуудай фермэнүүдтэ тодхогдохо оньhон түхеэрэлгэнүүдээр, барилгын модоор хангаха гэжэ хэлсээ баталhан аад, тэрэнээ саг соонь дүүргэнэгүй гэжэ шүүмжэлэгдээ.

Мүн малшадые али бүхы юумээр хангаха талаар районо соёлой эмхинүүд, хангалгын албан баhал бодото оролдолго, анхарал үшөөл хандуулнагүй гэжэ заседани дээрэ тэмдэглэгдэбэ.

Тобшолон хэлэбэл, ниитын малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ бүхы хүдэлмэриие үдэр бүриин шанга хиналтада абажа, илангаяа бэлэдхэгдэhэн үбhэ тэжээлые наринаар бүридхэхэ, хадагалха, гаргашалха, тэжээлэй бүхы цехүүдые ойрын үдэрнүүдтэ хүдэлгэжэ эхилхэ, малшадай hуудал байдалые hайн болгохо, эрилтэ хэрэглэмжыень хүсэд хангаха хэмжээнүүдые абаха гэжэ заседаниин шиидхэбэринүүд соо хараалагдаа.

М. НАМЖИЛОВ,
манай тусхай корр.

Дэлгүүрэй экономико: бодомжонууд, хараа шэглэлнүүд

БОЛОМЖОТОЙ ГАНСА АРГА

Дэлгүүрэй экономико, социализмын үедэ ниитын үйлэдбэри хүгжөөлгэдэ дэлгүүрэй харилсаануудые хэрэглэлгэ — энэ темэ мүнөө бултанай һонирхол татана.

БГПИ-гэй политэкономиин кафедрын доцент, экономикын эрдэмэй кандидат Светлана Борисовна САНДАНОВАГАЙ статья мүнөөдэр дурадханабди. Дэлгүүртэ оролгын тон шухагые, совет экономикын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ дэлгүүрэй ёһотой арга нүхэсэл болохо байһые автор харуулна.

Манай экономикын дэлгүүртэ орохо тухай асуудалнууд орон доторнай үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэнэ. Үдэр бүриин хэблэл, олондо мэдээсэлнүүдые дамжуулдаг бусадшье хэрэгсэлнүүд дэлгүүрэй экономикын элдэб түхэл янзануудта, тэрэниие бүридхэн байгуулха арга замуудта анхаралаа бүримүһэн хандуулна. Энэ асуудал бүхы хэмжээнэй Соведүүдэй анхаралда юм, СССР-эй Верховно Совет дахинаа хаража үзэнэ. Гэбэшье зүбшэлэлгын хэды эмхидхэгдээшье һаа, дэлгүүрэй харилсаанууд тухай мэдэсэмнай тодо бэшэ, гуримгүй. Хүн зоной диилэнхи олониинь дэлгүүр тухай хараа бараанай бодомжотой, уламжалан тэрээнһээ түбэгшөөһэншье хэбэртэй, заримдаа таһа арсахыешье һэдэнэ. Ушар иимэһээ энэ талаар хубилалтануудые урагшатай бэелүүлхын тула ойлгуулалмжын хүдэлмэри, дэлгүүрэй экономикын булюу һайн талые, зорилгонуудые үндэһэлэн харуулха хэрэгтэй. Совет экономикын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ шухала арга нүхэсэл болохо дэлгүүрэй зарим талануud энэ статья соо харагдажа үзэгдөө.

Дэлгүүр хадаа нэгэдэхеэр, үйлэдбэриие бүхыдэнь хэрэглэмжэдэ шэглүүлһэн харилсаануудай гурим, хоёрдохёор, ниитын үйлэдбэриин гүйсэд ашаг үрые хангаха эрхим арга, гурбадахяар — эрдэм-техникын түйлалтануудые экономикын халан абахада таатай эрхэ нүхэсэл мүн. Орон доторнай дэлгүүрэй харилсаанда оролгые үндэһэлхэ гэбэл, дурсагдагша зүйлнүүд гүйсэд хүрэхэ гээд баталмаар.

Яагаад, юундэ дэлгүүр үйлэдбэриие бүхыдэнь хэрэглэгшэдэ шэглүүлнэб? Дэлгүүрэй онсо шэнжэнь, гол удхыень бүрилдүүлһэн юумэн гэхэдэ, худалдан абагшын, хэрэглэгшын туһада зорюулагдана ха юм. Дэлгүүр гэжэ юрэнхыдөө юун бэ? Энэмнай хадаа үйлэдбэрилэгдэдэг материальна эд зөөриеэ сүлөөгөөр тааралдуулан һэлгэлгэ болоно бшуу. Үйлэдбэриие хэрэглэгшэдтэй сэхэ холбоотой болгоно: дэлгүүрэй экономикодо имагтал һэлгэжэ, худалдажа боломоор продукци гаргагдана — үгы һаа, үйлэдбэри гээшэмнай ямаршье удхагүй болохо. Гэхэ зуура, үйлэдбэри бүришье тодо юумэ хараадаа абана — юрэл хэрэглэмжэдэ бэшэ, харин түлөөһэ түлэжэ шадаха байлгада, ондоогоор хэлэбэл, худалдан абагшын энэ хэрэглэмжын түлөө мүнгэеэ гаргахаар бэлэн байлгадань шэглэлтэй. Иимэ эрхэ байдалда үйлэдбэрилэгшэ хэрэглэгшэһээ дулдыданги байдалда ороно: тэрэ юрэл обществодо гү, али ямар нэгэн хүндэ хэрэгтэй продукци гаргахэ бэшэ, харин лаб худалдан абтамаар продукци үйлэдбэрилхэ ёһотой. Тиимэһээ дэлгүүрэй экономикын үедэ үйлэдбэри анхан эхинһээ хэрэглэгшын аша туһада зорюулагдана. Тиихэ зуура хэрэглэгшэ үйлэдбэрилэгшын найдал батадхаха гү, али һалгааха, баяжуулха гү, али үгырүүлхэ аргатай. Хэрэглэгшые ойлгожо, хүсэлыень таажа мэдэлгэ, заримдаа эрилтэ хэрэглэмжыень бүридхэлгэ хадаа ямаршье үйлэдбэрилэгшын аза талаанай эхин мүн.

Ниитын үйлэдбэриие социальна шэглэлтэй болгохо зорилго обществодомнай юундэ табигдааб гэхэдэ, дэлгүүрэй харилсаанууд анхан үгы байгаа, байгаашье һаа, хазагайруулагдаһан түхэлтэй һэн. Социалис байгуулалтын теоридо, уламжалан практикада экономикые ниитэ нэгэн түхэлөөр түбэй ёһоор хүтэлбэрилгын бодомжонууд үлүү ехэ байһан юм. Хүн бүхэнэй хэрэглэмжые ба ниитын хүтэлбэридэ мэдэлтэй байһыень бүрин гүйсэд бүридхэлдэ абаха арга боломжонууд ехэдүүлэгдэнхэй. Хүн тухай һанаата бололго (тиихэ зуураа, хүн бүхэн тухай), хэрэглэмжэнүүдыень хангалга хадаа түбэй түсэбэй экономикын уряануудай, бүтэшэгүй домогуудай нэгэн болонхой.

Ямаршье хүнэй түлөөһэ түлэхэ шадабариие гансал дэлгүүрэй экономико гүйсэд хангажа шадаха юм. Үйлэдбэрилэгшэдэй хоорондохи конкуренци хадаа (энэ хадаа дэлгүүрэй харилсаануудай таһаршагүй шэнжэнь мүн) худалдан абагшадай хангагдаагүй хэрэглэмжэнүүдые бэдэрхыень, ашаг үрэтэй шэнэ үйлэдбэринүүдые түргэн зуура байгуулхыень баадхана. Уламжалан худалдан абагшадай хэрэглэмжэнүүдые хангахын тула үйлэдбэрилэгшэд ба хамжаа тоггоогшод ниитын үйлэдбэридэ хэзээдэшье олон байха. Ямаршье худалдан абагша хэрэгтэй эд зүйлөө абаха, илгаань гансал эд бараанай шанарта, яагаад ябталан бүридгэдэһэндэнь, маркын түхэлдэ болоно. Үйлэдбэрилэгшэ бүхэн худалдан абагшаяа, тэрэнэй ямар эдтэ дуратайень, хэрэглэмжыень тодо мэдэнэ, хүсэлнүүдыень тодо уридлан таана. Энээнэй ашаар лэ азатай, урагшатай байдалтаяа хахасанагүй.

Дэлгүүрэй экономикодо гансал аша үрэтэй продукци үйлэдбэрилэгдэнэ. Эд бараа үйлэдбэрилгын аша үрые яагаад тодорхойлхоб гэбэл, үйлэдбэри эмхидхэлгын, саашанхи худалдаалгын үедэ абтаһан олзые хараада абаха шухала. Бусад адли эрхэ байдалда олзын ехэ, багань үйлэдбэрилэгдэһэн продукциин хэмжээнһээ сэхэ дулдыдаха. Тиимэһээ үйлэдбэриин хэмжээе дээшэлүүлхын тула хойноһоо (үнэндөө дээрэһээ) түлхюулхэ үндэһэн үгы: үйлэдбэрилэгшэд хүсэ ехэтэй урмашуулгануудтай ха юм. Хэрбээ зарим эд бараанда түлөөһэ түлэхэ шадабариин багадабал, үйлэдбэреэ бусад түхэлэй эд бараанда тааралдуулан хүдэлгэхэ бшуу.

Дэлгүүрэй экономикын үедэ хоморой шухаг эд зүйл, оошор-ээлжээнүүд, худалдан абагшын зүгһөө дулдыданги байдал доогуур бэеэ абалга үзэгдэхэ ёһогүй. Тааруугаар эмхидхэгдэһэн дэлгүүр хадаа томо городтошье, багахан посёлогтошье зэргэсүүлэн сасуулжа боломоор ямаршье эд бараа худалдан абагшада дурадхана. Үйлэдбэриин бии байгаа нөөсэ арга боломжонууд ямаршье сагта эд бараа гаргалгые ехэ болгохо, үгышье һаа моодын эрилтэнүүдтэ ба ондоо болоһон хүсэлнүүдтэ тааруу шэнэ эд зүйл дэлгүүртэ дурадхаха арга олгоно. Энэ ямар ушарһаа болоноб гэбэл, дэлгүүрэй экономикодо үнэ сэнгүүдые тоггоолгын ба урьһаламжа хубаарилгын тааруу аргануud бии ха юм. Юрэнхыдөө, үнэ сэнгэй эд бараанай сэнһээ ондоо болоходонь (хэрэглэмжын ба дурадхалай таараалдаагүй ушарта) ямар нэгэн эд бараа үйлэдбэрилгын хэр олзотойнь элирдэг шуу. Тиин аша үрэтэй гэжэ элирһэн үйлэдбэридэ мүнгэн ехээр һомологдожо, хоморой шухаг, олоной хэрэглэһэн эд бараан элбэгээр гаргагдажа эхилнэ.

Дэлгүүрэй аша туһада үшөө нэгэ баримта дурдахадаа, ниитын үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ үүргыень алгад гаража болохогүй. Гаргашануудые ба үйлэдбэриин дүнгүүдые зэргэсүүлжэ, үйлэдбэриин ашаг үрэ тодорхойлмоор. Дэлгүүрэй яажа хүдэлхэ байһаниие бага зэргэ харуулаабди. Гаргашануудай яажа хубилдагые мүнөө хаража үзэе.

Дэлгүүрэй экономикодо үйлэдбэриин гаргашанууд саг үргэлжэ доошолдог. Үгыл һаа, дэлгүүр амидархагүй. Юуб гэбэл, бүхы үйлэдбэрилэгшэдэй хубиин үнэ сэнгэй үндэһөөр, мүн энэ продукцида хэрэглэмжэ ба дурадхалай таараалдалһаа ниитын (дэлгүүрэй) үнэ сэн элирүүлэгдэхэ бшуу. Дүнгынь гэхэдэ, хубиин тон бага үнэ сэн тоггооһон үйлэдбэрилэгшэд юрэл олзо бэшэ, харин ехэ олзо, бусад үйлэдбэрилэгшэд дунда зэргын олзо абаха, гурбадахи бүлэгэйхид — оггошье олзогүй, гарза хохидолдо орожо магад. Иимэ байдал үйлэдбэриин гаргашануудаа доошолуулхые баадхана. Гэхэ зуура зорилгонуудынь ондо ондоо байжа магад: зариман имагтал ехэ олзо абахые, нүгөө зариман — амидарха түйлдаал хүрэхые оролдоно. Эд бараа үйлэдбэрилгэдэ гаргашануудаарнь энээниие ойлгомоор. Гаргашануудай доошолхо тума үйлэдбэриин экономическа ашаг үрэ дээшэлнэ.

Дэлгүүр, үйлэдбэрилэгшэдэй эндэ бэе бэеһээ булюу байхые оролдон хүдэлхэ ушар хадаа экономикын гаргашатай ба үйлэдбэриин үлөөдэһэтэйгөөр хүдэлхэ гуримда эсэс табиха жэшээтэй.

Ниитын үйлэдбэриин ашаг үрые имагтал продукци үйлэдбэрилгын гаргашануудаар бэшэ, мүн шанараарнь ойлгомоор юм. Дэлгүүр гээшэмнай продукциин шанар һайжаруулгада бодото арга нүхэсэл болохо. Продукци үйлэдбэрилхэдөө гаргаша доошолуулга захагүй бэшэ юм — үйлэдбэриин хүгжэлтын тодорхой хэмжээндэ гаргаша доошолуулгын тодорхой хэмжээн байха ёһотой. Энээнһээ уламжалан, адлихан продукци гаргадаг үйлэдбэрилэгшэд үрдилдэн, мүрысэн хүдэлхэдөө, эд бараанай шанарта анхаралаа заатагүй хандуулха баатай болоно. Нэгэ адли эрхэ байдалда хэрэглэгшэ шанар һайнтай продукциень шэлэхэ бшуу. Тиимэһээ хэрэглэгшын мүнгэнэй түлөө тэмсэл ябуулхадаа, үйлэдбэрилэгдэдэг эд бараанай шанарта нэн түрүүн анхарха болоно.

Продукци үйлэдбэрилхэдөө гаргашануудые хороохо ба бүри һайн шанартай продукци гаргаха шэглэлнүүд хоорондоо онсо зүрилдөөтэй юм. Гэбэшье, эдэ хоёр шэглэл дэлгүүртэ мүнөө нэгэ мүһэн бии гээшэ. Эд бараанай һайн шанар түйлажа шадаһан, өөрыгөө һайн талаһаа харуулжа үрдиһэн үйлэдбэрилэгшэд бараг үндэр үнэ сэнгүүдые тоггоохо аргатай. Харин һаял дэлгүүрэй гуримда орожо эхилһэн үйлэдбэрилэгшэд тэндэ өөрынгөө һуури эзэлхын тула худалдаа наймаанай үнэ сэнгүүдые доогуур тоггоохо ёһотой болоно. Иимэ эрхэ байдалда удаан болзор соо һанаа амгалан байхын аргагүй: продукциин шанар һайжаруулхын тула таһалгаряагүй, саг үргэлжын хүдэлмэри хэрэгтэй. Гэхэ зуура үйлэдбэриин гаргаша доошолуулха хэмжээнүүд хангагдаха ёһотой. Продукциин шанар нарижуулан һайжаруулга ба үйлэдбэриин гаргашануудые доошолуулга хоёрой хоорондохи зүрилдөө дэлгүүр гуримшуулдаг юм. Тиихэдээ худалдан абагшадай зарим бүлэгүүдэй зарим хэрэглэмжэнүүдтэ үйлэдбэрилэгшэд һаналаа табина.

Дэлгүүрэй үедэ бүхы хүсэ шадалаа элсүүлэн, оролдосотойгоор хүдэлөөгүйдэ аргагүй. Энэ ушарта дэлгүүр социализмын сэнтэй һайн һургаалда зүрилдөөтэй байна бэшэ, харин тэрэниие бэхижүүлхэ, һэргээхэ аргатай. Жэшээлбэл, дэлгүүрэй булюу юумэн гэхэдэ, ажалай эсэсэй дүнгүүдые сэгнэхэдээ, алишье талыень хайхарамжагүйгөөр хаража үзэнэ.

Ажаллаһанай зэргээр хубаарилгын, хүртэсын хуулиин эрилтэнүүдэй гүйсэд бэелүүлгые гансал дэлгүүр шиидхэжэ шадаха. Тиихэдээ хубаарилгын үедэ бодото байдал сэгнэнгүй, дура зоргоороо бололго байха ёһогүй. Бэлиг шадабарияа гүйсэд хэрэглэлгэ — энэ хадаа дэлгүүрэй булюу талань. Анхандаа гаргагдаһан продукци адлирхуугаар хубаарилагдадаг бэлэй.

Дэлгүүрэй үедэ ажаллаха эрмэлзэлэй хурсадаһаниинь хоёр гол шалтагаантай. Нэгэдэхеэр, хүдэлмэрилэгшэ бүхэнэй абаха түлөөһэнэй хуби зүбөөр тодорхойлогдоно. Бага доход абаа һаа, хэниiешье зэмэлхэ аргагүй. Өөрын мэргэжэлэй, хэрэг эрхилхэ шадабариин ашаар доходоо дээшэлүүлхыень дэлгүүр баадхана. Хоёрдохёор гэбэл, абтаһан доходой зэргээр хэрэглэмжэеэ хангаха арга дэлгүүр олгоно. Элбэг дэлбэг эд бараан — дэлгүүрэй экономикын бодото туһые харуулһан гэршэ байха ёһотой. Эд бараанда сэнгүүд илгаатай, гэбэшье бүхы юумэн элбэг. Ямар юумэндэ дуратайбши, хэды мүнгэтэйбши — шэлэхэ арга бии. Дэлгүүр хадаа гансал бэян худалдан абагшадта бэшэ, харин ямаршье худалдан абагшадта дурадхаха эд бараатай. Эгээл бардам байдалтайшье, бага мүнгэ зөөритэйшье хүниие хангаха шэнжэтэй тула дэлгүүр ажал, хүдэлмэридэ урмашуулна, үүсхэлшэ хэрэг ёһоор эрхилэлгые хүгжөөнэ. Орон доторнай экономическа хубилган шэнэдхэлгын гол һаалтануудай нэгэн гэхэдэ, эд бараанай хомор, үгы ушар болоно бшуу.

Дэлгүүр ба дэлгүүрэй харилсаанууд үйлэдбэриин үндэр ашаг үрэ хангана, энээнэй ашаар эрдэм-техникын хүгжэлтын дүнгүүдтэй сэхэ холбоотой болгоно. Эрдэм-техникын түйлалтануудые халан абахадаа дэлгүүр түргэн юм. Тиигэжэ экономико ба техникын хүгжэлтэ бэе бэеһээ таһаршагүй болоно. Захиралта-зонхилолгын ёһоор хүтэлбэрилгын үедэ эрдэм-техникын түйлалтанууд үйлэдбэриһөө холодуулагданхай һэн. Тиин дэлхэй дээрэ боложо байһан технологическа революциһаа гээгдэлнай хүлисэшэгүй ехэ болоо.

Дэлгүүрэй харилсаанууд эрдэм-техникын хүгжэлтэдэ ямар аргаар нүлөөлхэ аргатайб? Дэлгүүрэй экономикын үедэ эрдэм-техникын хүгжэлтые урмашуулха ямар аргануud бииб? Ехэ олзо абахын тула дэлгүүрэй эрилтэ һайса шудалха, хүгжэлтыень уридлан ойлгохо, техническэ шэнэ шиидхэбэринүүдые бэдэрхэ хэрэгтэй. Иимэл аргаар ехэ олзо абтаха. Ямар нэгэн эд бараа гансаараа гаргаа һаа, (гэбэшье иимэ байдал удаан саг соо тоггодоггүй) үйлэдбэрилэгшэ нэмэлтэ ехэ олзо абаха. Удаан саг соо иимэ олзо абахын аргагүй дээрэһээ богони болзорто шэнэ эд бараа ашаглахые эрмэлзээнэ. Энээнэй ашаар дэлгүүртэ булюу һайн байдал эзэлхэ болзороо һунаана.

Эрдэм-техникын түйлалтануудые түргэнөөр нэбтэрүүлгэ, шэнэ үйлэдбэринүүдэй хүгжэлтэ хадаа заншалта эд бараанай дэлгүүр дээрэ бэе бэеһээ булюу байхые оролдон хүдэлһэнһөө болоно. Үйлэдбэрилэгшэд хоорондохи тэмсэлээ, бэе бэетэйгээ үрдилдэн оролдолгые һуларуулхын тула бүхы арга боломжонуудые хэрэглэнэ. Тэрэ тоодо шэнэ эд бараанай дэлгүүрые байгуулһанай ашаар.

Дэлгүүрэй экономикын үедэ эрдэм-техникын түйлалтануудые түргэнөөр халан абалгын гол шалтагаан гэхэдэ, гаргашануудые доошолуулха эрмэлзэл болоно. Имагтал нөөсэнүүдые алмаха технологи нэбтэрүүлһэнэй ашаар түүхэй эд, материалнуудай гаргашые эрид доошолуулжа боломоор. Илангаяа бүтээсэтэй техникын ашаар эд бараа үйлэдбэрилхэ ажалай гаргаша доошолдог. Ушар иимэһээ дэлгүүрэй экономикотой оронуудта эрдэм-техникын түйлалтануудые дээрэһээ захиралтаар нэбтэрүүлдэггүй — энээн тухай үйлэдбэрилэгшэд өөһэдөө һанаата боложо бэелүүлдэг.

ТУХАШАРХА ЮУМЭН ОЛОН

Агын округто мүнөө үедэ 800 мянга гаран толгой хонин һүрэг тоологдоно. Оройдоол 78 мянган ажаһуугшадтай манай нютагта энэмнай айхабтар ехэ баялиг гээшэ ааб даа. Зүгөөр мүнөөдэр манай эндэ, илангаяа тосхонуудай ажаһуугшад стол дээрэмнай эдихэ мяхан байха гээшэ гү гэһэн асуудалда үдэр бүри эзэлэгдэнэ. Ушар юуб гэхэдэ, манай округой ажахынууд эдэ үдэрнүүдтэ шахан таргалуулһан малаа саг болзор соонь гүрэндэ тушаажа шадахаяа болёод байна бшуу. Июль һараһаа эхилээд, округоймнай колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, агропромышленна комплекснуудай хүдэлмэрилэгшэд, эсэстэнь малшад түсэбөөр хараалагдаһан малаа тушаахын тула область дотор бии байгаа хэдэн олон мяханай комбинадуудай богоһо шарайшалангяар алхажа, өөһэдынгөө бэлэдхэһэн продукци гүрэндэ тушааха хэрэг зүб тээшэнь шиидхэхын түлөө тухашарна. Олонхи ушарта манай хүдөөгэй ажалшадай энэ хэрэгынь бэелүүлэгдэнэгүй. Гол шалтагаанинь гэхэдэ, Шэтын область дотор бии байгаа мяханай комбинадуудта ажаллаха хүдэлмэришэд олдоногүй. Жэшээлхэдэ, август һара соо Оловяннын мяханай комбинат сүүдхэдээ оройдоо 50 толгой хонидые мяхалдаг байгаа бшуу. Иимэ ушар байдал тухай хөөрэхэньшье эшхэбтэр ха юм.

Харин тиихэдэнь городой, хүдэлмэришэдэй тосхонуудай хүн зон наймааһаа мяха худалдан абаха аргагүйдэнэ. Дэлгүүр дээрэ килограмм мяхан 7—8 түхэриг сэнтэй байна. Үшөө нэгэ шухала зүйл гэхэдэ, колхоз, совхозуудай малшадай түхэрсэн жэлэй туршада оролдоһон оролдолгонь хэдэхэн лэ хоног соо хии талаар һалана бшуу. Мяханай комбинадууд шадар тушаагдахаа асарагдаһан мал хооһоор хэдэн хоногто хаалгахадаа, туража, тэдээниие танихань бэрхэтэй болошоно. Энээнһээ уламжалан ажахынууд бэлэдхэһэн продукцияа шанар һайнтайгаар, саг соонь гүрэндэ худалдажа, харюудань ашаг олзо абаха аргагүйдэнэ.

Хүгжэлтын зогсошоһон үе сагташье манай эндэ иимэ эб эмхигүй байдал үзэгдэдэггүй бэлэй. Хубилган шэнэдхэлгын оршон байдалда үгтэһэн эрхэеэ өөһэдынхеэрээ ойлгоод, зоргоороо байдаг эмхи, коллектив, хүн зон манай дунда олошороо. Эдэнэр олоной урда тээ харюусалгаяа, баталһан хэлсээнэй ёһоор хэрэг үйлэ бэелүүлхэ уялгаяа үни мартанхай. Элдэб шалтагаан, бэрхэшээл тухай дурдаад лэ, өөһэдынгөө амархан байдал шэлэдэг болонхой. Дээдын засагай зургаануудай эдээндэ эрилтэ багаар табидаг, манай баталан абаһан Хуулинуудай аша үрэтэйгөөр бэелүүлэгдэдэггүй болоһоной эсэстэ һула табиһан һүр, дэмы табиһан дээһэн шэнги, хэнһээшье түбэгшөөхэеэ болиһон коллективүүд, хүтэлбэрилэгшэд олошорно.

Август-ноябрь һаранuудта Агын район 75 мянган толгой хонидые мяханда тушааха ёһотой. Мүн горитойхон толгой эбэртэ бодо мал байха. Тэрээнэй 18 мянган толгой хонидые гансал сетябрь һара соо эльгээхээр хараалһан юм. Теэд һүүлэй үеын бодото байдалһаа тобшолол хэхэдэ, энэ график баримталагдаагүй. Дулдаргын район орой хамта 54 мянган толгой хонидые гүрэндэ тушааха юм. Сентябрь һарада 15 мянган толгойень тушааха ёһотой байгаа. Бодото дээрээ энэ болзор соо оройдоол 12 мянган толгой хонидые абаха аргатайбди гэжэ мяханай комбинат мэдүүлээ. Мал һүрэгэйнгөө тоогоор угаа элбэг Могойтын район энэ намар гүрэндэ бүришье олон мал һүрэг тушааха түсэбтэй юм. Теэд эдэнэр баһал тухашарһаар. СССР-эй арадай депутат Цырен Нимбуевай нилээд олохон малаа Улаан-Үдын мяханай комбинадта тушааха тухай хэлсээ баталаад байхадань, Шэтын областиин засагай зургаанууд зүбшөөбэгүй. Манай бодомжолходо, мал һүрэгэй саг соогоо гүрэндэ тушаагдажа, олондо аша туһа асархын орондо, областиингоо мяханай комбинадай хажуугаар хагшажа, шадалаа гээжэ байгшань ехэ муу. Тиимэһээ манай агропромышленна комплексын ажалшад малаа тушаахын тула Шэтээр, Оловяннаар, Бооржоор, Петровский Заводоор аяншална. Могойтын районой газар дайдада оршодог Үреэнэйн мяханай комбинат халаан соогоо 1500 толгой хонидые үүсэлхэ аргатай ёад, мүнөө үедэ оройдоол 800 толгой хонидые мяхална. Иимэ байдалтай хойшодоо яашье эбсэшэгүй.

Гүрэндэ эльгээгдэхэ малай удаашархада, хүдөө нютагуудта хонидой отарануудые бүридхэлгэ, хурьгадые илгалга, үрэжүүлгэдэ түхеэрэлгэ, эсэстэнь үбэлжэлгэдэ бэлэдхэл хойшоо татагдана. Энээниие мяханай комбинадуудай түлөөлэгшэдэй мэдэрдэггүй байһаниинь гайхалтай. Тон уйдхартайнь гэхэдэ, ажалшан арадай стол дээрэ мяхан бии гү, али үгы гү гэжэ эдэнэрэй сэдьхэлээ зободоггүй байһыень шүүмжэлмээр.

Г. БАТОЖАРГАЛОВ.

ТҮСЭБӨӨ ДҮҮРГЭБЭ

Иисэнгын совхозой луговодууд үнгэрэгшэ үбэлдөө, хабартаа ехэ ажал хээ. Сабшалан дээрэнь наг шэбхэ гаргагдаһан байна. Шиинагай үргэн ехэ нуга сабшаланда үтэгжүүлгэ оруулагдаа бэлэй. Тиин эндэ ногоон һайнаар ургаа юм.

Совхозой ахамад агроном Идамжан Гатыпович Будаев иигэжэ хөөрэнэ:

— Үбһэ хуряалга энэ жэлдэ бүришье һаа хүндэ хүшэр эрхэ байдалда үнгэрөө. Теэд манай үбһэшэд бултадаа һайнаар хүдэлөө гэхэ байнаб. Хамта дээрээ 15 700 центнер үбһэтэй болообди. Батомунко Чимитович Бадмаевай хүтэлбэрилдэг оньһожоруулагдамал звеногой гэшүүд һайн хүдэлжэ, түсэбөө дүүргэбэ. Эдэнэрэй һайнаар хүдэлһэниинь гайхалтай бэшэ. Бүхы техникэеэ шанартайгаар бэлдэжэ үбһэ хуряалгадаа гараа бэлэй. Звенодошье, мүн ажахыдамнайшье үнинэй механизатораар хүдэлһэн хүнүүд олон. Тэдэнэй тоодо Даши Ойдопович Будаев, Дашила Гомбоевич Шагдаров, Бэир Ойдопович Будаев гэгшэд оролсоно. Чимит Бадмаев һургуулияа һая дүүргэһэншье һаа, машина, техникэ тон һайн мэдэдэг юм. Дүй дүршэлтэй механизаторнуудһаа тэрэ дутуугүй хүдэлөө. Энэ звеногойхид Шиинагай сабшаланһаа 4900 центнер үбһэ хуряажа абаһан байна. Нүгөөдэ бригадыемнай Михаил Ильич Батюшев хүтэлбэрилдэг юм. Тэдэ һэнтэр гэжэ газарта 3000 центнер үбһэ хуряагаа. Үбһэнһөө гадна сенаж, силос бэлэдхэһэн байна. Хамта дээрээ 4600 гаран тонно шэмэтэ тэжээл нөөсэлэгдөө. Энэмнай үнгэрэгшэ жэлнүүдэйхиһээ нилээд ехэ гэжэ тэмдэглэлтэй.

Иигэжэ манай совхозой тэжээл бэлэдхэгшэд сагай уларилай таарамжагүй байгаашье һаань, яһала гэмгүй хүдэлөө. Гэбэшье мүнөө энэ хүдэлмэри дүүргэгдээгүй, үргэлжэлүүлэгдэһээр. Олонхи звенонууд зелёнко бэлэдхэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: механизатор О. Будаев.

С. ДОРЖИЕВАЙ фототекст.

СССР-эй Президент[ын]
Указ

БАЙГАЛ-АМАРАЙ ТҮМЭР ЗАМАЙ БАРИЛГАДА БА ТҮ[...] БУХЫДЭНЬ САГ ҮРГЭЛЖЫН АШАГЛАЛГАДА [...] СССР-ЭЙ ТРАНСПОРТНА БАРИЛГЫН МИНИСТЕР[...] ПРЕДПРИЯТИНУУДАЙ, НЭГЭДЭЛНҮҮДЭЙ БА ЭМХИ[...] ОНСО ШАЛГАРҺАН ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЫЕ С[...] ОРДЕН БА МЕДАЛЬНУУДААР ШАГНАХА ТУХАЙ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь сентябриин 22, 23, 25, 26-най номернуудта).

«АЖАЛДАА ШАЛГАРҺАНАЙ ТҮЛӨӨ» МЕДАЛЯАР

Прис Виталий Нухимовичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын автобазын жолоошон.

Приходько Геновайте Викторовнае — хүүргэ барилгын 9-дэхи трестын хүүргэ барилгын 53-дахи отрядай котельнын машинист.

Проковцов Олег Никитичые — хүүргэ барилгын 9-дэхи трестын хүүргэ барилгын 52-дохи отрядай хабсаргагша.

Прудникова Валентина Алексеевнае — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын автобазын инженер.

Реннорт Николай Манфредовичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин начальнигай орлогшо.

Романик Анна Васильевнае — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 22-дохи отрядай токарь.

Романов Анатолий Петровичые — «Бамтранстехмонтаж» трестын барилга-хабсаралгын үһаар хангалгын 82-дохи поездын хабсаргагша.

Романова Валентина Андреевнае — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 651-дэхи поездын котельнын машинист.

Романюк Алефтина Ивановнае — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин оньһожоруулгын управлениин электромонтер.

Рябов Владимир Михайловичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 12-дохи отрядай проходчик.

Савенков Владимир Павловичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын оньһожоруулгын управлениин экскаваторай машинист.

Савостикова Наталья Алексеевнае — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 21-дэхи отрядай машинист.

Самошкин Сергей Алексеевичые — 157-дохи управлениин БАМ-ай прорабска пунктын үрэмдэлгын түхеэрэлгын машинист.

Светлакова Татьяна Григорьевнае — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 670-дахи поездын шэрдэгшэ.

Свиридонова Ольга Викторовнае — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын үйлэдбэриин-технологическа бүридүүлгын управлениин инженер.

Селиванов Геннадий Петровичые — хүүргэ барилгын 9-дэхи трестын хүүргэ барилгын 97-дохи отрядай ажал эмхидхэгшэ.

Сенотрусов Василий Александровичые — «Бамстройиндустрия» нэгэдэлэй түмэр-бетон хэрэгсэлнүүдэй Таловска заводой слесарь.

Симагин Владимир Григорьевичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 572-дохи поездын ахамад механик.

Сирман Елена Дмитриевнае — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин автотранспортна нэгэдхэмэл предприятиин таһагай начальник.

Слепцов Валерий Яковлевичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 22-дохи отрядай участогай начальник.

Смолич Виктор Анатольевичые — хүүргэ барилгын 9-дэхи трестын хүүргэ барилгын 52-дохи отрядай ажал эмхидхэгшэ.

Соловей Анатолий Федосеевичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын үйлэдбэриин предприятинуудай комбинадай жэжэдхэдэг түхеэрэлгын машинист.

Степанов Николай Васильевичые — «Нижнеангарсктрансстрой» трестын барилга-хабсаралгын 608-дахи поездын бетонщик.

Стрыгин Анатолий Андреевичые — барилгын «Бамтоннельстрой» управлениин тоннельнэ 22-дохи отрядай участогай механик.

Суворова Тамара М[...]нае — барилгын «Бам[...]строй» управлениин [...] спортна нэгэдхэгдэмэл [...]приятиин ахалагша д[...]

Тарабас Андрей М[...] — «Запбамстроймеха[...]» трестын оньһожоруу[...] 136-дахи колоннын [...]рой машинист.

Тарасов Валерий М[...]чые — хүүргэ барилгын [...] трестын хүүргэ бари[...]дахи отрядай электр[...]

Темников Алексей А[...]ровичые — «Бамстрой[...]рия» нэгэдэлэй түм[...] хэрэгсэлнүүдэй Таловс[...]дой бункеровщик.

Терешкин Александ[...]лаевичые — «Нижне[...]трансстрой» трестын [...] хабсаралгын 575-дахи [...] слесарь.

Титов Валентин М[...]чые — «Запбамстрой[...]зация» трестын онь[...]лагдамал 163-дахи [...] комплексно бригадын [...]дир.

Трофимов Анатоли[...]рьевичые — «Запбам[...]ханизация» трестын [...]руулагдамал 137-дох[...]ныг экскаваторай м[...]

Устьянцева Людмил[...]новнае — «Нижнеанга[...]строй» трестын онь[...]гын управлениин ток[...]

Файзулин Михаил И[...]вичые — «Нижнеанга[...]строй» трестын автоб[...]ханик.

Факиев Анас Магру[...] — «Нижнеангарсктр[...]» трестын барилга-хаб[...] 694-дэхи поездын мод[...]хан.

Федорова Нина [...]нае — барилгын «Бам[...]строй» управлениин [...]риин-технологическа [...]гын управлениин инж[...]

Халиков Абдул-Басир [...]вичые — барилгын «Бам[...]строй» управлениин [...] 11-дэхи отрядай на[...] орлогшо.

Хоровлев Леонид [...]вичые — «Нижнеанга[...]строй» трестын автоб[...]лоошон.

Худяков Николай З[...]чые — «Запбамстрой[...]ция» трестын оньһо[...]дамал 138-дахи колон[...]лоошон.

Чаплыгин Альберт [...]чые — «Нижнеанга[...]строй» трестын онь[...]гын управлениин бу[...] машинист.

Чернинов Борис Гар[...] — барилгын «Бамтонн[...]» управлениин автотр[...] нэгэдхэмэл предприя[...]лоошон.

Чернова Зинаида [...] — «Нижнеангарсктр[...]» трестын барилга-хаб[...] 575-дахи поездын ра[...]лэдхэгшэ.

Чиликин Николай [...]вичые — хүүргэ бари[...]хи трестын хүүргэ [...] 52-дохи отрядай сле[...]

Шибин Анатолий [...]ровичые — барилгын [...]нельстрой» управлени[...]нельнэ 10-дахи отря[...]тогай начальник.

Шинкарев Иван Пе[...] — «Нижнеангарсктр[...]» трестын барилга-хаб[...] 708-дахи поездын м[...]

Шипицын Егор В[...]чые — барилгын «Бам[...]строй» управлениин [...]риин-технологическа [...]гын управлениин [...]гай орлогшо.

Шубина Нэлли Ив[...] барилгын «Бамтонне[...]» управлениин гэр бай[...]мунальна конторын [...]ришэн.

Юрлов Юрий Вла[...]чые — барилгын «Бам[...]строй» управлениин [...] 19-дэхи отрядай про[...]

Ядощук Петр Фед[...] — «Запбамстроймех[...]» трестын оньһожору[...] 137-дохи колоннын [...] дархан.

Яношкевич Виктор [...]ровичые — «Нижне[...]трансстрой» трестын [...]риин предприятинууд[...]бинадай токарь.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Пре[зидент]
М. Го[рбачев]

Москва, Кремль

1990 оной августын [...]

Совет орон дотор

Политиздадта мэдээжэ американ уран зохёолшо Анна Луиза Стронг гэгшын «Литвагай шэнэ зам» гэһэн ном гараба. 1940 оной июнь-июль һаранuудта Литвагай республикада Совет засагай тоггоогдожо, ССР Союзай бүридэлдэ орохо үедэ болоһон үйлэ хэрэгүүд тухай тэрээн соо хэлэгдэнэ.

Түрүүшынхеэ Нью-Йоркдо 1941 ондо «Шэнэ Литва» гэһэн гаршаг доро хэблэгдэһэн ном соо А. Л. Стронгын хубиин ажаглалтанууд ороһон юм. Энэ зохёол тэрэ үеын шухала үйлэ хэрэгүүдые, тэрэ тоодо, Советскэ Союзай бүридэлдэ республикын орохо тухай Литвагай Арадай сеймэй шиидхэбэриин яагаад баталагдаһаниие зүбөөр харуулна.

Стронгын репортажнууд 50 жэлэй саадахи үйлэ хэрэгүүд тухай худал хуурмаг һанаашалгануудые буруу һүргэнэ. 40 оной зун Литвада болоһон хэрэгүүд арадай хүдэлөөнэй удха шанартай байгаа гэжэ ном соо оло дахин гэршэлэгдэнэ. «Совет Литвагай дотоодын үүсхэлээр, хүдэлмэришэд, таряашадай һанал хүсэлөөр» бии болоһониинь дамжаггүй гэжэ автор тоолоно. СССР-эй тала заатагүй бариха, үмэгшэлэн магтаха гэһэн хүн гэжэ тэрэниие хэлэхын аргагүй. Бүри 1949 ондо Стронг тагнуулай ажал ябуулга хэнэ гэжэ гэмнэгдээд, СССР-һээ гаргагдаһан байна (һүүлдэнь энэ гэмнэлгэнь болюулагдаа һэн).

МАГАДАН. Алас-Дурнын докернууд, морягууд Магаданай 21-дэхи һургуулиин гурбадахи классай һурагша Антон Авдеенко гэгшые США-да эмшэлүүлхыень өөрынгөө мүнгөөр эльгээбэ.

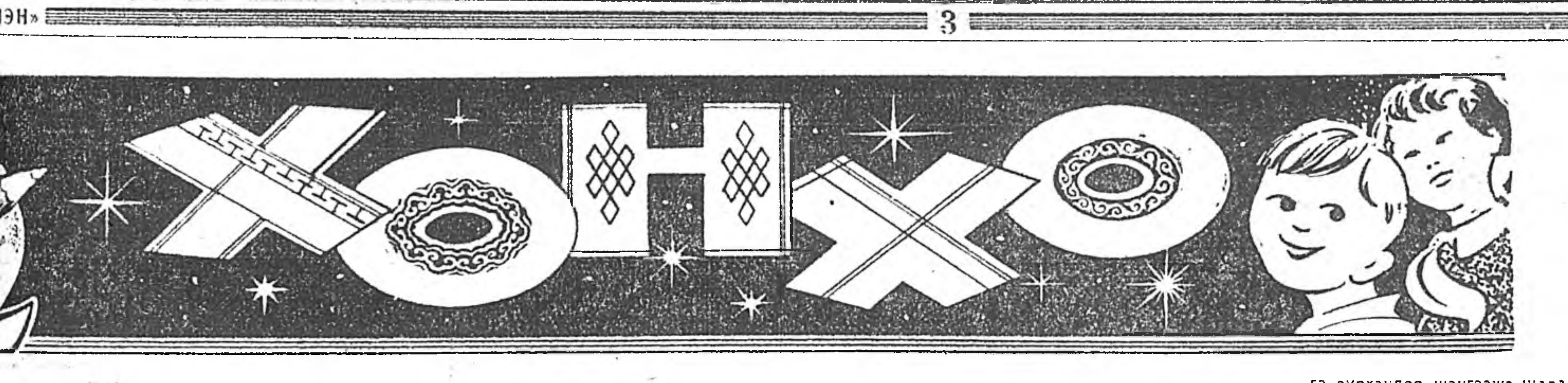
...Нүхэдтэеэ хамта гэрэйнгээ газаа Антон түүдэг табиба. Хажуудань байһан солярката торхо гэнтэ носошоһон байна. Хүбүүн галда шатажа, гурбадахи-дүрбэдэхи шатын шатамал шархануудые абаа һэн. Шоогто ороһон байдалда тэрэниие областной больницада асарһан байгаа, үдэр, һүнигүй врачнууд хажуудань ээлжээ ээлжээгээр зогсобо. Москвагай ба Нижний Новгородой шатамал шарха аргалдаг түбүүдтэй телефоной таһалгаряагүй холбоон тоггоогдоод байһан юм. Шадаха бүхы юумэеэ врачнууд хэбэ, гэбэшье хэдэн сүүдхэ үнгэрһэн хойнол хүбүүн шоогһоо гараа һэн.

Аюул тухай мэдээд, Аляска штадай полюс шадарай медицинын институдай директор, профессор Т. Мала Магаданай хүбүүндэ туһалха гэжэ шиидэ. Америкын аргалагшад К. Дачоу, М. Беланджер гэгшэдтэй хамта тэрэ Магадан ниидэжэ ерэһэн байна. Энэ үедэ Магаданай врачнарай оролдолгоор хүбүүн нэгэ түбиһөө нүгөөдэ хүрэтэр ниидэлгые тэсэхэ шадалтай болоод байгаа. Тиигэжэ Антон маматаяа хамта Магаданһаа Анкоридж ниидэжэ гараа һэн, тэндэһээ Техас штадай Гэлвестон хотодохи эрэмдэг үхибүүдэй госпитальдо эльгээгдээ бэлэй. Тэндэ тэрэ американ олониитын, хэрэг үүсхэл эрхилэгшэдэй мүнгэ зөөреэр эмшэлүүлэгдэхэ юм. Алас Дурнын далайн пароходство Берингов хоолой дээгүүр ниидэжэ гараһан американ самолёдой санитарна рейсын түлөө түлбэри оруулһан байна.

ОРСК (Оренбургска область). «КПСС-эй — алдар соло» гэхэ мэтын лозунгнууд Орскын үйлсэнүүд, талмайнуудһаа, промышленна предприятинуудай, эмхи зургаануудай байшангуудһаа хуряагдаа. Ниитын эмхи зургаануудай харуулан ойлгуулха зүйлнүүдые хубаарилха тухай һунгагшадай «Демократ» гэһэн городской ассоциациин дурадхалнууд арадай депутадуудай городской Соведэй президиумэй заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Саашадаа имагтал уран һайханай соведэй зүбшөөлөөр иимэ зүйлнүүд хубаарилагдаха, мүн тэрэниие тодхоһоной түлөө түлбэри абаха гурим зохёогдоо. Абтаһан мүнгэниинь хотые болбосон түхэлтэй болголгодо, соёлой хэрэглэмжэдэ хэрэглэгдэхэ юм.

ТАЛДЫ-КУРГАН. Джаркентын голой ажахынуудта 1,5 мянга гаран хүн бар хүсэнэй ажалһаа сүлөөлэгдөө. Эндэ Казахстанай кукурузын таряанай диилэнхи хубинь үйлэдбэрилэгдэдэг юм. Нютагай урлан нарижуулагшад комбайнуудһаа ороһон таряанай буурсагуудые сэбэрлэлгын-илгалгын оньһожоруулагдамал комплекснуудые бүхы ажахынуудта зохёогоод, бүтээгээ. Комплекс бүхэн таряа суглуулдаг бункерһаа, транспортернуудһаа, «хальһа» хууладаг түхеэрэлгэһээ, мүн сэбэрлэһэн буурсагуудые суглуулжа ашадаг түхеэрэлгэһээ [...]. Энээнэй ашаар аша[...]шэд хэрэггүй болож[...]шадай ажал һуратгүй [...] таряашье багаар гээ[...]но.

БАРНАУЛ. Алтайн т[...]жэ байһан «Урал» ту[...]хы автомобильнууд [...] болибо. Барнаулай[...]скын, Бийскын боло[...]рай районно түбүү[...] правка хэдэг ста[...] «АИ-93 бензин үгы» [...] носхолнууд бэшээ[...] заарта бензин дамжу[...]дэг Челябинскын не[...]луулдаг заводһоо эн[...] бензин эльгээгдэхэе[...] Түсэбэй ёһоор 16 мян[...]ны орондо 1100 то[...]зин абтаад байна. [...]тепродуктда» хандаха[...]шье харюу абтанагүй[...] нефтепродукт» нэгэд[...] тэлбэрилэгшэд ниисэ[...]бан зургаанuудай бо[...]дые ямаршье үрэгү[...]хиһаар

Яруунын районой Мужыхын дунда һургуулиин хизаар ороноо шэнжэлгын, уран зохёолой, драматическа кружогой хүдэлмэридэ ээлжээтэ «Хонхоёо» зорюулнабди.

...НЮУГДАҺАН» ҮГЭНҮҮД, МЭДҮҮЛЭЛНҮҮД

...һонин зүйлнүүдые ...сод, тэдэнээ шада... ...дэ хэрэглэдэг, ...зохёолгодог нүхэд ...манай буряад хэлэ... ...гурын багшанарай ...ай жэлнүүдтэ оло... ...Жэшээлбэл, За... ...районой Мэлэ-Бор... ...нда Б. Д. Гомбоев ...нүүдэй кроссворд, ...анаграмма гэхэ мэ... ...зохёогоод, шаби... ...һонирхол татадаг, ...тиимэ юумэнүүдые ...туршадаг болоһоор ...Үгышье һаа, Яруу... ...ной Эгэтын-Адагай ...буряад хэлэнэй баг... ...дай АССР-эй һургуу... ...ата багша Ц.-Х. Жамь... ...бадай асуудалые ...Р.-Х. Ц. Санжимитыпова таабаринуудай, оньһон үгэнүүдэй удхаар ребусүүдые хэдэг, шабинартаа даабари үгэжэ хүүлэдэг байна. Ребусүүдэй бүхэли альбомууд һургуулиин буряад хэлэнэй кабинедтэ бии болонхой.

Тэдэнһээнь нэгые эндэ харуулбабди. Хада зураатай байна. Урбалдаһан запятой юу харуулнаб гэхэдэ, **хада** гэжэ үгын һүүлшын үзэгые хюһаха гэжэ ойлгохобди. **Хад** гэжэ үлэһэн хубидань **-ын** гэжэ һүүл залгажархихабди. Тиихэдэмнай «хадын» гэжэ үгэ болобо. **Хажуур** гэжэ үгын һүүлшын ганса үзэг, **даха** үгын һүүлшын хоёр үзэг хюһагдаха. Тиихэдэмнай **хажууда** гэжэ үгэ болошобо гэшэ. **Алха** гэжэ үгын һүүлшын хоёр үзэгые арилгаад, **зүгы** гэжэ үгын түрүүшын хоёр үзэг үгы хээд, эхиндэнь «ж» үзэг, үлэһэн **ал** үедэ залгаад, баһа «гы» үеын урда жа- үе оруулхадамнай, **жалжагы** гэжэ үгэ болобол даа. Удаань **гурбан** гэжэ үгын һүүлшын дүрбэн үзэгые хюһаад, үлөөшэдэнь **-тал** гэһэн үе нэмэхэдэмнай, **гутал** гэжэ үгэ болобо. Тиихэдээ энэ ребустэ «хадын хажууда жалжагы гутал» гэһэн таабари нюугаатай байба бшуу.

Үгышье һаа, удаадахи зурагые анхарагты. Энэ ребус ямар таабарие нюунхай хаб гэжэ бодожо үзэе. Түрүүлээд **Х** үзэг харанабди. Удаань гуталай ула зураатай. **Ула** гэжэ үгын эхиндэ х-яа «няажархихадамнай» **хула** гэжэ үгэ бүрилдэбэ. Хойнонь агта зураатай хадань **морин** гэһэн үгэ гэжэ ойлгобобди. Тиигээд һаглагархан хуһан зураатай байна. Энэмнай **хуһан** гэжэ үгые тэмдэглэбэ гээшэ ааб даа. Эгээл һүүлдэ — хорёогой дүрсэ. **Хорёо** гэжэ үгэ болобо. Энээндээ **-той** гэжэ хамтын падежэй, залгалта залгахадамнай, **хорёотой** гэжэ үгэ болошобо. Эдэ бүхы үгэнүүдээ мэдүүлэл болгожо бүрилдүүлбэбди: «Хула морин хуһан хорёотой» гэжэ хэлэн тухай таабари байһан байба бшуу.

Игэжэ зохёохы ёһоор хүдэлжэл, эдир үетэниие, түрэл хэлэндээ дурлуулхын тула багша хамаг бэлиг шадабаряа гаргана гээшэ.

Сэхыень хэлэбэл, ури хүүгэдээ ямар хэлэн дээрэ һургахая түрэлхид өөһэдөө шэлэхэ эрхэтэй гэжэ КПСС-эй съездүүдэй нэгэн дээрэ хэлэгдэһэнһээ хойшо национальна республиканудай зарим хүн зон, тэрэ тоодо Буряадай АССР-тэ ородоор гансаханшье үгэ мэдэхэгүй үхибүүдээ ород классуудта оруулжа зобсодог болоо һэн. Ород зоной уйгарладаг хараалһаа ондоо юумэ мэдэхэгүй (үхибүүдшье, ехэшүүлшье муу юумэндэ бэлээр һурадаг ха юм даа!) хүүгэдшье багшын хэлэһые ойлгохо болотороо, хахад жэл соо зобожо, ухаан бодолойнь хүгжэлтэ һаатаха. Юуншье гэжэ хэлэхэдэ ойлгохогүй үхибүүндэ нэм зааһан багшадашье ямар хүндэ гээшэб?

Хэды тиимэшье һаа, үхибүүмнай ород хэлэндэ һураг гээд лэ, тэдэнээ ород класста хүсөөр оруулха ябадал үзэгдэжэл байгаа. Үнгэрхэдөө, «арад зоной һайн дураар» гээд лэ, ямар нэгэн тогтоол, Указ тунхаглажархидаг байһан засагай дээдын зургаануудые һажаагаад, зарим аймагуудта буряад һургуулинуудые ород программада оруулжархидаг ушарнууд жэраад онуудай эхеэр үзэгдөө һэн. Жэшээлхэдэ, Мухар-Шэбэртэ Түгнын дунда һургуули, Хоридо Үдын дунда, Баруун-Хасууртайн найман жэлэй һургуулинууд, Яруунада Тэлэмбын, Мужыхын һургуулинууд ород программада оруулагдашаһан байгаа.

— Хэдэн арбаад жэлдэ буряад хэлэ үзөөгүй байһан һургуулида буряад хэлэ заахада ямар хүндэ гэжэ һананабта? Угайдхадаа, Хрущевой, Брежневэй үедэ һуража гараһан үхибүүд ехэнүүд боложо, өөһэдөө эхэ эсэгэнүүд болоһон гэхэдээ, сэдьхэл бодолоороо хүсэд буряадууд бэшэ болошоһон хэдаа одоол, ородуудай хэлэдэгэй ёһоор, үхибүүдээ «мяханшье бэшэ, загаһаншье бэшэ» байхаар хүмүүжүүлнэ ха юм. Үнэн дээрээ өөһэдөө ородшье бэшэ! Алишье арадай соёл болбосорол, уг заншал гээшые мэдэхэгүй, Чингис Айтматовай «Бордоһото үртөө» гэжэ роман соо харуулагдаһан Манкуртын түрэһэн эхэеэ танихаяа болишоод, хаанаһаа гараһан хүн байһанаа мартажархиһан шэнги хүнүүд ургаанхай байна гээшэл даа. Игэжэ сасуулбари хэхэдэ, дан бүдүүлиг шэнги байжа болохо. Тэсэд үнэн юумэн үнөөрөө гэдэг ха юм. Хэршье гунигтай байгааашье һаань, үнэниие үнгэ будаг оруулжа байгаад гоёо гоёоһоор, хазагайра хазагайруулһаар, энэ болоод байна бэшэ гүбди?— гэжэ Ринчин - Ханда Цыдендамбаевна сэдьхэлээ үбдэн, намдэ хөөрөө һэн.

Үнэхөөрөөшье, сталинизмын һүрөөтэ засаг, Хрущевой бодолгүй ябуулганууд, Брежневэй үеын хүгжэлтые зарсаажархиһан жэлнүүд үндэһэ яһатанай уг гарбалые, эхэ хэлыень мартуулхын тула хамаг бүхы оролдолго гаргаһан байнал даа. Тиихэдээ ленинскэ национальна политикын улаан тугаар гэжэ буруу политикаяа дэлдалжа, арад зоной нюдэ бүрлүүлдэг байһаниинь харатай.

Алдуунууд бэлээр хэгдэдэг, аргаахан заһагдадаг байна. Яагаашье һаа, үнгэрһэн сагуудай засаг баригшадай алдууе бидэнэр өөһэдөөл, хамтынгаа хүсөөр заһаха ёһотойбди. Үнэн сэдьхэлтэ интернационалистнуудые һурган хүмүүжүүлхын тула нэн түрүүн эхэ хэлэндээ, үндэһэн соёл болбосоролдоо дурлуулха, уг гарбалайнгаа сахижа ябаһан ёһо заншалнуудые заажа үгэхэ, түрэһэн гараһан дайдаяа эзэн хүнэй нюдөөр харадаг болгожо, түрэл байгаалияа нангинаар сахижа һургаха ёһотойбди. Түрэһэн эхэеэ хүндэлдэггүй хүн хүнэй эхые тоохогүй. Тэрээншэлэн эхэ хэлэнэйнгээ гоё һайханиие эльгэ зүрхэндөө шэнгээжэ шадаагүй хүн ородшье хэлэнэй гүн баялигые ойлгохогүй. Эхэ түрэл дайдадаа багаһаа дурлаагүй һаа, Агуу Эхэ орондоо һүгэдэжэ шадахагүй!

Энэ талаар РСФСР-эй һургуулиин габьяата багша Р.-Х. Ц. Санжимитыпова өөрэһөөнь дулдыдаха хамаг юумэ хэхынгээ хажуугаар, һургуули дотороо буряад хэлэнэй, үндэһэн соёлой, уг заншалай һайндэрнүүдые үнгэргэхэдөө, бүхы багшанарые хабаадуулдаг байна.

Энэ багшын имагтал зохёохы ёһоор ажаллажа байһые юун гэршэлнэб гэхэдэ, үхибүүдтэ шүлэг, найруулга бэшүүлжэ, уран үгын амта танюулна.

Үшөө нэгэ онсолон тэмдэглэхэ зүйл гэхэдэ, нютагай зоной илангаяа аха заха хүнүүдэй дурдалгануудые эдэ үхибүүд бэшэжэ абана. Хожомоо энэ материалнуудынь хизаар ороноо шэнжэлхэ хэрэгтэ сэгнэшэгүй үнэтэй зүйлнүүд болоод байха бшуу.

Тиихэдэ һургуулидань ямар ехэ нэгэ үйлэ хэрэгэй болоод үнгэрһэн хойно энэмнай хэр зэргын юумэ бүтэбэ гээшэб гэжэ багша шабинартаяа хөөрэлдөөд, тэрээн тухайда бэшүүлдэг байна. Жэшээнь, 1989 оной хабар һэн гү — Х. Н. Намсараевай түрэһөөр 100 жэлэй ойдо зорюулһан һайндэр Мужыхын һургуулида болоо бэлэй. Тэрээн тухай үхибүүдэй бэшэһэн хуряангы тоосоонууд олоор бэшэгдэһэн байна. Гадна уншаһан номуудайнь удхые тайлбарилуулһан аннотаци бэшүүлээ. Игэжэ журналистикын эхин хэшээлэй зүйлнүүдтэй һурагшад танилсана гэжэ һанагдана.

Хубилган шэнэдхэлгын үедэ, үндэһэн түүхээ, хэлэ бэшэгээ, соёл болбосоролоо һэргээхэ хүдэлөөнэй эхилһэн сагта иимэ багшанарай дүй дүршэл угаа сэнтэй болонол даа.

Ц. ДОНДОГОЙ.

ҺУРАГШАДАЙ

ТУРШАЛГАНУУДҺАА

ХАБАР

Хабар мандан ерэбэ,
Халуу дулаа асарба.
Хун, галуунууд бусаба,
Хуу юумэн һэргэбэ.
Ой модон ногоорбо,
Унтаана баабгай һэрибэ,
Ургы хоорхэн нюдоероо
Урагша-хойшоо шэртэбэ...

СЭСЭГХЭН

Сэсэг талада һалбараа,
Сэнхэг хюруу тэрэниие хайраа.
Сэнгүүхэн наран эбһээлэн
гараа:
Сэсэгхэн ехэл баярлаа.
Бороо газарые нэбтэрүүлбэ,
«Болоо!»— гэжэ сэсэг
баярлаба,
Намаань ногооржо, дэльбэнь
задарба,
Наран тээшэ тэгүүлбэ.
Эрбээхэй хажуугаарнь
нниидэнэ,
Эртын нараар сэсэгые
амаршална,
Һонирхон, гоёшоон, дээгүүрнь
арбалзана,
Һолонго далинь тэниинэ.
Эхэ байгаали баялигаа
Энхэржэ, хайрлажа булта
ябая.
Элдэб аашаһаа аршалан абая,
Эзэн янзаар хамгаалая.

Соёлма ДАШИЕВА,
10-дахи классай һурагша.

УРДАНАЙ ДУУНУУД

Басаганда зорюулһан

Хиибэн-хиибэн хараараа
Хиибэлзүүлэн
табилуулаарай.
Хилэ дундаа ороходоо,
Хирүүгүйхэн ябаарай.
Адуунайнгаа ерэхэдэ,
Ногтоо барин гараарай.
Ахамадайнгаа ерэхэдэ,
Хойшоо болон һуугаарай.
Үнеэдэйнгээ ерэхэдэ,
Хүнэгөө барин гараарай.
Урагуудайнгаа ерэхэдэ,
Хойшоо болон һуугаарай.

Хадамда ошоһон бэриин түрхэмүүдтээ айлшаар ерэхэдэ хүндэлжэ дуулаадаг байгаа

Хүбшын дунда ургаһан
Хүрин зандан модон лэ.
Агуури дунда ургаһан
Агар зандан модон лэ.
Хүүгэдэйнгээ ерэхэдэ,
Хүхүүртынгээ дээжые,
Хүүгэд, тандаа баримай.
Абгайнарайнгаа ерэхэдэ,
Аягатынгаа дээжые,
Абгайнар, таанартаа
баримай.

(1900 ондо түрэһэн
Д. Д. ДОНДОКОВАҺАА
бэшэгдэһэн дуунууд).

Элдэб дуун

Хүдэр-хүдэр моримни
Хүлэй зоболон табарна.
Хүүгэн багахан бэемни
Хүзүүнэй зоболон ганхана.
Табхар-табхар моримни
Табгайн зоболон табарна.
Таатай зохид бэемни
Тархиин зоболон ганхана.
Хотогор хээрэйш гоёлто
Хонин туулган тоборюулга.
Холшор гансынш гоёлто
Хониной ноохон шаарпа.
Үндэр хээрэйш гоёлто
Үхэр туулган тоборюулга.
Үелсэн гансынш гоёлто
Үхэрэй ноһон шаарпа.
Хада газарта харбаһан
Хахинагхан намагай
хайратайнь.
Харин газар үгтэһэ.
Эгэшэ дүүнэрэйм
хайратайнь.
Хатуулагдан хатуулагдан
ябажа,
Харидаа жаргалаа ололог.
(Бүхы наһаараа багшаар
ажаллаад, пенсидэ гараһан,
1916 ондо түрэһэн
Ц. Д. ДУГАРОВАҺАА
бэшэгдэһэн дуунууд).

...ЖЭЛ ГУРБАН НҮХЭД

...бүрүнтэй бидэ Хо... ...«Эжэл гурбан ...повесть уншаха... ...Хутаан үбгэн ...Улаахан хүгшэн ...Арсалан һур... ...ралтадаа гэртээ ...хурьга хүхүүлэлсэ... ...упалдаг, гэр... ...Арсалан ...ошобо. Зум... ...үгы хэхэ гэһэн ...нохойнь, Мор... ...тэрэнээ ...шоно хурьгыень зуу... ...абалашажархи... ...Барас хүбүүн нохойтоёо мүрыень мүшхэбэ. Эшээн дээрэнь хүсэбэ. 3 дахин буудажа, шоные алаба. Гүлгэдыеньшье хороогоо. Барас нохойнь хуу һэжэржэрхёо. Шуһан болошоһон Морхонсойгоо абаад, Арсалан Барас хоёр гэртээ бусажа ябаба.

Гэнтэ хойнонь шууяан дуулдаба. Шоно нохойтойнь хэрэлдэжэ байба. Барас шонын хасарта аһалдашанхай, табихаар бэшэ, буудахань бэрхэтэй. Тэдэнь дээрэ дороо орон мухарилдана. Одоол буудажархиба, шоно үхэшэбэ. Һүни харанхы болобо. Хутаан үбгэн Улаахан хүгшэн хоёр хүнүүдые суглууланхай байба. Гэнтэ нэгэ хүн: «Ерээ, ерээ!» — гэжэ һүхирбэ. Арсалан шуһан болошоһон хурьгаяа тэбэрихэн, гэртээ орожо ерэбэ. Үглөөдэрынь Арсалан 1600 түхэриг шагнал абаба. Үшөө Морхонсойень өөртэнь бэлэг болгожо колхоз үгэбэ. «Би хурьгаяа хуса болгохоо һанаа һэм, һайн үүлтэрэй һэн»,—гэжэ хүбүүн арсаба. Аба, эжынь баярлаба.

Хэдэн жэл болоод, Арсалан город ошожо һураба. Городһоо ерэхэдэнь, хурьган Барас хоёрынь Арсаланаа таниба. Эжэл гурбан нүхэд болоно. Арсалан зүрхэтэй хүбүүн. Би тэрэниие һайшаанаб. Энэ номые ехэ һонирхооб.

Сэсэгма РИНЧИНОВА,
8-дахи классай һурагша.

...АДАЛААРАА ЯБАГДАА

...Энхэрэй Хетерхеевич Эрхүүгэй ...Ойхоной (Ольхоной) аймагай ...Мугта гэжэ нютагта үгытэй бүлэдэ ...наһатайдаа эсэгэһээ үлөө. Ахань ...6—7 наһандаа хүлһэншэн бо... ...үхибүүдые харадаг, мал адуулдаг байгаа. Эзэниинь Пилеев Матвей Мартасович гэгшэ таряагаа хадуулдаг, сохюулдаг болобо. Кружогой гэшүүдэй бэшэжэ абаһан Э. Х. ХЕТЕРХЕЕВЭЙ хөөрөөн доро үгтэнэ.

...хүбисхал боложо, ...халиба гэлсэхые ...гайхаһан хүм.

...1928—1925 ...ажал эмхид... ...ажалые хам... ...байтараа. Буряад ...нүхэ болобобди. ...харахa гэжэ ...холын Яруунa ...Гүндэ, Эгэтэ ...хүн зон холын хү... ...абаха зүбшөө... ...юм.

...120 гектар ...Шэбэртэ 90 деся... ...газар таһалжа ...үгэһэн газары... ...нэрэмжэтэ ба ...гэжэ колхо... ...абаа. «Улаан ...үшөө ороодүй, ум... ...нютагаархид ...ерэһэн колхозуу... ...болобо.

...«Ольхоной» түрүүлэг... ...Василий, Ербано... ...колхозой түрүү... ...Х. Хетерхеев, «Улаан... ...Тарнуев Бартас ...

...нютагуудые ...байгуулагда... ...Эгэтын-Адаг боло... ...сельпогой түрүү... ...томилогдо... ...наймаа эрхилэг... ...һэм. Түрүүлэг... ...Адагай Базаров ...хүн байгаа.

...Зазын сельпогой тү... ...болгожо намайе ...хоёр жэл хүдэ... ...ерэжэ, «Бур... ...хүдэлбэб. Тэсэд тэ... ...болгогдобо даа. ...мастераар хүдэлжэ ...1940 ондо харгын ма... ...эльгээгдэбэб. ...һурваад, сэрэгэй ...һэм.

...дайнай июниин ...хүн зоной сэдь... ...зобоһон байха. ...август һарада, сэрэгтэ абтабаб. Энэмнай гурбадахи таталга һэн. Жараад хүбүүд абтаа бэлэйбди. Нарһатаһаа морёор гаража, дүрбэн хоногто ябажа, Могзон хүрөө бэлэйбди.

Тэндэһээ поездоор Улаан-Үдэ хүрөөд, саашаа Эрхүүгэй областиин Мальта станцида буугаа һэмди. Тэндэ һара хахадай туршада сэрэгэй һургуули хээбди.

Тэндэһээ одоошье фронт гарабабди даа. Калининскэ областиин Старая Русса хүрэхэ байгаабди. Зарим нүхэдnaй хүрэхэ газартаа хүрэншьегүй, бомбодо дайруулжа һалаһан байха.

Бидэ Валдайн үндэртэ тогтоо һэмди. Дайн гэзэшни айхаар юм даа. Тэндэ гурбан һара соо дайлалдаабди. Доботлгодо орохобди. Тиигэжэ ябатараа, 1942 оной январиин 21-дэ хүлөө шархатааб.

Намайе госпитальдо эльгээгээ. Энэ госпиталь ой соо байгаа. Дээрэһээмнай бомбодожол байха. Хүлдэмни шиинэ уяатай...

Юрэдөөл, нилээн удаан хэбтэжэ эдэгээд, дахяад инженерна саперно батальондоо июль соо бусаа бэлэйб.

1943 ондо Сталинградай фронтһоо сэрэгшэд нэмэжэ ерээ һэн. Тиигээд манай армиие Курска область руу хаяба. Тиигэжэ бидэ Баруун фронтын бүридэлдэ ороо һэмди.

1943 оной июлиин 5-да Курско-Орловско бүһэлүүрэй тулалдаан эхилээ һааб даа. II Украинска фронтын командалагшаар һүүлдэнь Советскэ Союзай Маршал болоһон Р. Я. Малиновский байгаа. Гал ехэ тулалдаан болоо даа. Белгород, Харьков, Полтава сүлөөлэгдэбэ. Днепр мүрэндэ, Кременчугта дүтэлбэбди.

Би тэрэ үедэ отделениин командир ябааб. Днепрэй саадахи эрьеые минэнүүдһээ сүлөөлхэ даабари абтаба гээшэ. Тиигээд 6 сапёр, 15 сэрэгшэд 4—5 метр утатай резинэ онгосоор тамарбабди. Днепр мүрэнэй хахадта хүрөөд ябахадамнай, гал дүлэн болошобо гээшэ. Октябриин 5-най үдэр һэн. Хүйтэн эхилэнхэй. 21 хүнэй 3-ниинь үлэбэбди. Бинь Еүтэнби. Өөрынгөө эрье руу һөөргөө бусаха баатай болобобди. Гараа шархатаһан нүхэрөө үргэлөөд, бургааһа руу гүйбэб. Немецүүд миномедоор буудажал байба. Хүнгөөр шархатаһан нүгөөдэ нүхэрнай бургааһа руу хоргодожо үрдибэ. Миниинь үргэлэгшэ наһа барашаба. Хоёр хоногой үнгэрөөд байхада, понтонно хүүргэнүүдээр Днепрээ гаталжа, Крюковэ һуурин хүрөө бэлэйбди. Немецүүд бомбодоһоор.

1944 он. Үшөөл Украинада дайлалдаһаарбди. Тэмсэ тэмсэһээр II Украинска фронт Молдави хүрөө һэн. Удангүй Дунай мүрэн хүрэбэбди. Нэгэшье дайгүйгөөр Дунай мүрэниие гаталаад, Болгариин газар дээрэ гарабабди. Карпадай хадаар Трансваль хүрөө агша һэмди.

1945 оной майн 9-дэ би Брно городто байгааб. Веенэ тээшэ дүтэлжэ ябаһан байгаабди. Власовецуудые бута сохихо даабаритай һэмди. Харгынууд минэлэгдэһэн байгаа. Дайсад бэеэ нюугаад, манай сэрэгшэдые тодожо һууха. Табан хоногой туршада аргагүй ехэ гээлтэдэ орообди. Хайран хүбүүд дайнай дүүрэһэн хойно алуулхадаа, ехэл харамтай бэлэй.

Власовецуудые хюдаад, сэрэгшэд гэртээ бусаха юм. Харин минии дайн дүүрээдүй байгаа. Дайшалхы замни Алас-Дурна руу шэглэнхэй.

Японтой болоһон дайнда хабаадааб. 1945 оной сентябриин 13-да дэлхэйн хоёрдохи дайн түгэсөө гэгдэжэ, би одоошье гэртээ бусаа хүм. Октябриин 20-до гэртээ хүрөөд байгааб.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу Эхэ дайнда хабаадаһанай түлөө «Улаан Одоной» орденоор, «Шэн зоригой түлөө», «Германиие илаһанай түлөө», «Япониие илаһанай түлөө» ба бусад медальнуудаар шагнагдаһан байхаб.

Дайнай һүүлээр шадал соогоо ажаллагдаа гээшэ. Муу ябагдаагүй...

ДУРАСХААЛЫЕН МҮНХЭЛЖЭ...

Бимбаев Цыренжап Бимбаевич нютагаймнай эгээл хүндэтэй хүнүүдэй нэгэн байгаа. Нютагтаа хамтын ажахынуудые байгуулха хэрэгтэ хам оролсоһон эдэбхитэйшүүлэй нэгэн.

Гэр бүлэдэнь үлэһэн саарһануудтай танилсахада, тэрэнэй наһанай замай шатанууд тобойсо элиржэ үгэнэ.

Ц. Б. Бимбаев хадаа Яруунын аймагай Зазын-Адаг гэжэ нютагта 1908 ондо түрэһэн байна. Хара багаһаа хүлһэншэн ябаа.

1922 ондо Хэндын волостной гүйсэдхэхэ комитедэй курьер болобо. 1923 ондо комсомолой гэшүүн болоо.

1928 ондо амяараа аймаг болож, Хориһоо Яруунын һалахада, залуухан Цыренжап Бимбаев аймагайнгаа финансын таһагые дааһан байна. 1929 ондо Коммунис партитай хуби заяагаа холбоо.

Тиигээд лэ урагшаа һанаатай, ургажа ябаһан бэлигтэй хүбүүе Яруунын аймагай Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр зон һунгаба. Тэрэл жэлдээ Ц. Бимбаев РСФСР-эй ВЦИК-эй дэргэдэ нээгдэһэн совет байгуулгын һургуулида эльгээгдэһэн байна.

Тэрээхэн һургуулияа дүүргэжэ ерэһээр лэ, Яруунын совхозой директорэй орлогшоор табигдажа, тэндээ 5 жэл хүдэлөө.

Мүнөөнэй Шэтын областиин буряад нютагууд 1937 он болотор манай республикын бүридэлдэ ородог байгаа. Тиимэһээ хүтэлбэрилэгшэд болгогдон, манай автономито республикаһаа мэргэжэлтэд эльгээгдэдэг байһан байна.

Ц. Б. Бимбаевшье тиишэ эльгээгдэжэ, Олсвяннын аймагай нэгэ совхозой директорээр томилогдоод, 1940 оной октябрь болотор ажаллаа.

Һүүлдэнь нютагаа бусажа, 1941—1957 онуудта Эгэтын МТС-эй директорээр таһалгаряагүй хүдэлөө.

Тэрэ хадаа ниитын хүдэлмэридэ угаа эдэбхитэйгээр хабаададаг хүн байһан байна. Партиин райкомой гэшүүнээр, аймсоведэй депутадаар нэгэнтэ бэшэ һунгагдадаг байгаа гэжэ олон тоото үнэмшэлгэнүүд гэршэлнэ.

Ц. Б. Бимбаев гээшэ нютагайнгаа хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ горитойхон үүргэ дүүргэһэн, бэлигтэй, һонор ухаатай, томоотой түбшэн ударидагша ябаа гэжэ нютагаймнай наһатайшуул хөөрэжэ үгөө.

«1941—1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу Эхэ дайн соо шэн габьяата ажалай түлөө», «Ажалдаа шалгарһанай түлөө» медальнуудаар, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй ба элдэб шатын органуудай олон тоото грамотануудаар шагнагдаһан байна.

Хуушанай коммунистын, арад зоной һайн һайханаар ажаһуудаг болохо хэрэгтэ бүхы наһаяа зорюулһан Ц. Б. Бимбаевай дурасхаалые мүнхэлхэ гэжэ нютагаархидынь оролдодог. Энээниие гэршэлһэн нэгэ документые эндэ харуулан дурдая:

«Буряадай АССР-эй Яруунын аймагай арадай депутадуудай Эгэтын Сомоной Совет
1982 оной апрель Мужыха һуурин

ШИИДХЭБЭРИ

Эгэтын Сомоной Соведэй гүйсэдхэхэ комитет иимэ шиидхэбэри гаргаба:
ЭГЭТЫН МАШИННО-ТРАКТОРНА СТАНЦИИН ДИРЕКТОР БАЙҺАН БИМБАЕВ ЦЫРЕНЖАП БИМБАЕВИЧАЙ ДУРАСХААЛЫЕ МҮНХЭЛЭН, «ДРУЖБА» КОЛХОЗОЙ ШАНДА ХҮРТЭХЭ ЭДИРШҮҮЛЭЙ БОКСЫН ТУРНИР ҮНГЭРГЭДЭГ БОЛОХО.

Түрүүлэгшэ Ж. ГАРМАЕВ.
Секретарь Н. ЭРИХИВА».

(Мужыхын дунда һургуулиин хизаар ороноо шэнжэлгын штаб).

Х. Н. Намсараевай «Хото хүдөөгэй хоёр бэрхэшүүл» гэжэ басниин удхаар зурагдаһан зурагай автор 7-дохи классай һурагша ДЫМБРЫЛОВА Долгорма юм.

«...ШЭБШЭН-ҺАНАН ДУУЛАНАМ»

(ҺАЙНДЭРЭЙ ТООСООН-НАЙРУУЛГА)

Хоца Намсараевай түрэһөөр 100 жэлэй ойе угтаһан һайндэр мартын 20—21-нэй үдэрнүүдтэ үнгэрбэ. Тэрэ һайндэртэ багша, поэт, Социалис Ажалай Герой Ц. Н. Номтоев, поэт, журналист Ц. Ц. Дондогой, багша, поэт Д.-Н. Х. Халхаров, Хориин, Хэжэнгын аймагуудһаа, манай Яруунын һургуулинуудһаа ерэһэн багшанар, һурагшад байгаа.

Элидхэлнүүд шагнагдаа. Һүүлдэнь гоё концертнүүд болоо. Һургуули бүхэнэй һурагшад шадабаряа харуулаа.

Жэшээнь, хүршэ Эгэтын-Адагай һургуулиин һурагшад «Алтан зэбэ» гэжэ уран зохёолшын повестиин удхаар табигдаһан зүжэг харуулаа. Энэл һургуулиин «Ладуухай» ансамблиин наадан намда ехэл гоё-шоогдоо.

Тулдуунай багшанар ехэ гоё зүжэг харуулаа. Бил ехэ гоёшоогооб даа. Хэжэнгын пионернүүдэй байшонгай дэргэдэхи хүүгэдэй театрай гэшүүд С. Ц. Цыреновагай ударидалга доро Хоца Намсараевай «Цыремпил» сооһоо абтаһан хэһэгэй удхаар ехэ зохид инсценировко харуулаа. Эдир артистнууд амаргүй һайнаар наадана даа! Хэжэнгын үхибүүд дуулахадаашье, дуугархадаашье, хатархадаашье бэрхэнүүд байһанаа харуулаа.

Тэрэ һайндэр хүхюутэй һайнаар үнгэрөө.

«Шэмэг һайхан дайдаяа шэбшэн-һанан дууланам»,— гэһэн Х. Н. Намсараевай шүлэгэй мүрнүүд ходол доссом ородог болоо.

Надя ДАМБАЕВА,
8-дахи классай һурагша.

«ХОТОГОРХОН ХОНГОРНИ ХОЛО ДЭЭРЭ»

Би 1914 ондо Эгэтэ нютагта, Хара-Шэбэрэй эхиндэ түрэһэн би. Эгэтын эхин һургуулида һуража, 4 класс дүүргээ һэм. Багшанарни Шагдаров, Жалсан Жапович Жабон гэгшэд байгаа. Сугтаа һураһан нүхэд сооһоом Цырма Дугаровна Дондокова, Дулма Дугаровна Дондокова гэгшэд— эгэшэ дүүнэр багшанар болоо һэн.

Эхин һургууляа дүүргэмсээрни, Томск руу ветеринарай курсада ябуулха гэхэдэнь ошонгүй, Үхэр-Нуурай кооперативно-худалдаа наймаанай училищада һурахаяа ошоо һэм.

1929 ондо «Улаан малшан» гэжэ хамтын ажахы тогтоһон байгаа. Түрүүлэгшэнь Цыдыпов Даша-Нима байһан юм. 30 бүлэ айл тэрэ ажахын гэшүүд боложо ороо.

Тэдэнэр 10 гектар газар элдүүрилжэ, морин анзаһаар газараа хахалжа, гараараа таряагаа хуряажа, сохижо ябадаг һэн.

Түрүүн коммуна болоходоо, бүхы малаа хамтадхаһан аад, колхоз болоходоо, айл бүхэндэ нэгэ-нэгэ үнеэ бусаагаа бэлэй. Коммунада эгээл олон мал үгэһэн зон гэхэдэ, Дагбын Дашатан 50 үхэр, Рыгзенов Данзантан 100-гаад хони, 50 үхэр үгөө һэн.

1933 ондо түрүүшын тракторай бии болоходо, Нарһатада гурбан һарын курсада һураһан хүм. Тиигэжэ нютагтаа түрүүшын тракторист болоһон байнаб.

Нарһатада МСС (машинно-сенокосная станция) бии байһанаа, 1934 ондо МТС болгогдоо һэн. Тиигээд Тайлууд (Поперечное гэжэ ород һуурин) руу асарагдаа.

Мөөртэ 150 трактор (задалһан даа!) Нарһатаһаа шэбэ нютаг руу асарагдаа. 50 кубометрэй цистерные аяар Могзонһоо 20 шаргаар шэрэжэ асарһан юм.

Тэрэл жэлдээ МТС-най Мужыхада болгогдобо. Инженер Баранниковай ударидалга доро тракторнууд суглуулагдажа хабсаргагдаба. Механизаторнуудые бэлдэхэ хэшээлнүүдые Баранников үнгэргэдэг байгаа.

1936 ондо ЧТЗ гэжэ хоёр тракторнтай болобобди. Тарнуев Лоди, Баендуев Баргай, Атанов Роман гэгшэд эндэхи курсада һуража, механизаторнууд болоо һэн.

1937 ондо Эгэтын дасаниие задалһыень хараһан хүн гээшэб.

Эгэтынгээ дасанда
мүргэхэеэ болиё,
Энээхэн хууляараа
ажалаа сахия!—

гэжэ тэрэ үеын залуушуул дуулададаг болоо һэн.

1937 ондо Сэлэнгэ ошожо, 2-дохи категориин комбайнерай мэргэжэлтэй, «С-60», «В-65», «СТЗ-НАТИ» түхэлэй трактор жолоодохо болоно, комбайнераар ажаллажа эхилээ һэм. Энэл жэлдээ аймагай Соведэй депутадаар һунгагдаа агша бэлэйб. Аймсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр Игнатьев хүдэлжэ байгаа.

1941 ондо нютагаймнай бүхы шахуу бүһэтэйшүүл дайнда мордожо, би бронёор үлөө һэм. Тайлуудай тракторна бригадын бригадираар томилогдоо бэлэйб.

601 гектар газар хахалһанайнгаа түлөө аймагай хүдөө ажахын выставкэдэ 1942 ондо хабаадажа, 1-дэхи шатын дипломоор шагнагдаа һэм.

Таряа хадахадам, штурвалдамни нүхэрни — Дулма Гынденовна Будажапова, мүн Даша-Цырен Осоровна Цыбикова гэгшэд һуудаг һэн.

1943 ондо БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаа һэм.

Дайнай жэлнүүдтэ Бимбаев Цыренжап Бимбаевич Эгэтын МТС-эй директорээр хүдэлжэ байгаа юм. Хохидолто тэдэ жэлнүүдтэ эхэнэрнүүд тракторта һуудаг болоо һэн ааб даа. Тэдэндэ хүндэ байһыень хэлэлтэшьегүй.

Колесныи трактор
унанхаар,
Хотогорхон хонгорни холо
дээрэ,—

гэжэ дайнай үедэ эхэнэрнүүд лэ дуулаһан байха. Залаһан тээшэшни зада хатараад үгэхэ —хүнэй нүхэр морин ондоо һааб даа. Амгалан байдалаа һанаад лэ дуулаа ёһотой.

Дахин лэ дайн боложо, хүн зониие бү хүлгүүлэг, эхэ байха заяатай эхэнэр зоной эзм дээрэ даашагүй хүндэ ашаан бү тээгдэг лэ гэжэ сэдьхэгшэб.

Хүнхинүүр абяата трактортаа эрэшүүл һууже, хотогорхон хонгортоо басагаднай мордожо ябахань гоё бэшэ гү?..

(Түрүүшын механизаторнуудай нэгэн ДОРЖИЕВ Намсарай Очировичай хөөрөө һургуулиин эдир түүхэшэд бэшэжэ абаа).

ХЭНШЬЕ, ЮУНШЬЕ МАРТАГДААГҮЙ

СЭРЭГШЫН ХУБИ ЗАЯАН

hАЯХАН хуушанай саарhануудые иража байтараа, гушаад жэлэй саана Тээгдэ нютагта буулгаhан, шарлашаhан тэмдэглэлнүүдээ оложорхибоб. Загарайн аймагай Ангир нютаг [illegible] Забайкалиин стрелково 321-дэхи хожомынь 82-дохи гвардейскэ) дивизиин сэрэгшэ ябаhан Цырен-Дондок ЦЫРЕНОВЭЙ хөөрөөн тэрэ саарhан дээрэ бэшэгдэнхэй hэн. 1942 оной зун Сталинградhаа баруун-хойшоо Дон мүрэн хүрэтэр тэрэнэй частиин сухариhан, удаань плендэ абтаhан тухайнь бэшэжэ абаhан байгааб.

Гушаад жэлэй саана, «дулааралгыншье» үедэ өөрынгөө плендэ ябаhан тухай хэншье hаа, бэлэхэнээр хөөрэгшэгүй hэн. Гэбэшье тэрэ үедэ түүхын багшаар хүдэлжэ байhан намда Ц.-Д. Цыренов ехээр этигэжэ, өөрынгөө хуби тухай аажамханаар хөөрөөгшэ бэлэй.

Мүнөө нюуцтагүй мэдээсэлгын эрхэ байдалда суута 82-дохи гвардейскэ дивизиин ганса алдарта хэрэгүүд тухай бэшэ, мүн дайнай эхин үеын зарим үзэгдэлнүүд тухай хөөрэхэ арга бии болобо. Хүшэр хүндэ хуби заяа эдлэhэн Ц.-Д. Цыреновэй дурасхаалда зорюулжа, тэрэнэй хөөрөөе уншагшадта дуулгаха үниндэйгөө үүргэ дүүргэхэм.

ШЭЫН областьдо сэрэгэй албанда бэйхадам, дайн эхилээ hэн. Би 21 наhатай ябааб. Немарынь алдаяа дүүргэжэ, гэртээ табигдаха ёhотой hэм. Теэд дайн эхилшээ ха юм даа... Дайнай түрүүшын жэл бидэниие байhан газарта мнай барижа, hаяар Японтонтой тулалдахаабди гэжэ хэлсэдэг байгаа. Японтоной дүтэ наашаа харагдадаггүй hэн хадань бидэ полигон дээрэ хэмэл дүрсэнүүдтэй «дайлалдадаг» байгаабди. Тииhээр 1941 он үнгэрөө hааб даа. 1942 онhоо эдеэ хоолоор хангагдасамнай гансата муудаа hэн. Турашообди. Винтовкоёо үргэхэмнай хүндэ болобо. Дистрофигуудшье бии болобо. Эндэ «үлэн хооhоор hаланхаар hайн дураараа фронт ошожо, тэндэ үхөөшэнь дээрэ» гэлсэхэ ушарнууд олошорбо. Заримашууд худал үнэнөөр фронт руу ходордог болобо. Бишье тиигэжэ туршаа hэм. Тиимэ хүсэлтэй хүн бүхэниие эльгээдэггүй байгаа. 1942 оной зун багта округтомнай шэнэ дивизи бүридхэгдэжэ байна гэhэн hураг суу сэрэгшэдэй «аман радио» тараба. Энэ hураг үнэн байгаа. Уданшьегүй частиимнай шэнэ соединенитэй ниилүүлбэ. Эдеэншье hайжарба. Тиин бэе тамирнай яhала заhараа hэн ааб даа.

Удахашьегүй дивизиин частьнууд эшелонуудта hуужа, баруулжаа гарабабди. Тугалнуудые шэрэдэг байhан вагоной сэлеэтэй vүдэнэй хажууда hуунхай нютагайнгаа хүhан, үшөөhэн мододые харахадаа, фронт руу ошобоб гэhэн мэдээ эжыдээ Ангир руу яажа эльгээлтэйб гэжэ би сэдьхээ hэн аабзаб.

Петровскын заводой станциhаа гарахадаа, hууха байхаяа болишобоб. Үдэ багта Заиграево стаңци хүрэбэбди. Анхан сагта яhала дадал болоhон, хүнүүдээр олоншье Заиграево танихын аргагүй байба. Дайнай сагай амисхаал ойлгогдохоор hэн. Фронт руу ошожо ябаhан үбгэдөө, аханараа, хүбүүдээшье угтахаяа ерэhэн hамгад, наhажаал үбгэд үсөөхэн бүлэг бүлэгөөр эндэ, тэндэ зогсоно. Станциин хашаагай газаа хэдэн морин унаа байна. Наранай халуунаар шарахань гайтай.

Вагоной үүдээр Үнэгэтэйн саанахи шэлэнүүдые нюдэнэйнгөө шалатар шэртэнэб. Тэндэ минии түрэл нютаг, газар уhан дээрэхи ганса эжым байгаа ха юм. Зүгөөр нюдэнэйш урдуур ааяма халуун агаар зэрэлгээтэн миралзаал hааб даа. Гурбан жэл соо ерээгүй гэрэйнгээ ойрохоно байнаб гэжэ hананаш. Эжытээ уулзангүй ошохо заяатай хүн гүб? Нюдэнэйнгөө шэгшэгээршье эжыгээ харадаг hаа гэhэн хүсэлни диилэжэ, эжытээ уулзаад, эшелоноо хүсэнэ аабзаб гэжэ hанабаб. Хотоомхоёо гартаа шүүрэжэ абаад, вагонhоо hүрэхээ байтарни, паровоз утаар хуугайлжа, буфернууд тар-няр гээд, эшелон байраhаа хүдэлшэбэ. Вагон соохи ахалагшамнай намайе ойлгожорхёо, «Бү үбэштэйрэ!» гэбэ. Тиихэдэнь «бусаха хубитай hаа, эжыгээ харана бэзээб» гэжэ hанабаб. Улаан-Үдын станци дээрэ нэгэшье танил нюур харадаг hаа гэжэ сэдьхэhэм, танил шарай харагдабагүй.

Томо, бага станцинууд, разъезднүүд дээрэ удаан тогтожо байжа, баруулжаа ябабабди. Элдэб ашаа тээhэн, зониие hуулгаhан эшелонууд урдаhаамнай олоор ябана. Сагаан хүшэгэтэй санитарна вагонууд хажуугаарнай түргэн үнгэрнэ.

ҮШӨӨ ХАХАД hара тухай ябажа, Дон мүрэн шадарай станцида дивизимнай ерэбэ. Үдэшэлэн немец самолёдууд бии боложо, манда түрүүшын «бэлэг» хэбэ. Мөөрнүүдээ хурядаггүй немец харсагануудые тиихэдэ түрүүшынхиеэ хараа hэм. hанаа амархангаар эшелон дээгүүрнай элижэ, хахир муухай сиоенэнүүдээ абяа гаргахадань, жэхымээр бэлэй.

Хэдэн сэрэгшэдтэй суг өөрынгөө вагон доро хоробобди. hур алдама тэhэрэлгэнүүд, зоной хашхараан, хүршэ эшелондо носоhон гал дүлэн — юрэдөө, тамын орон шэнги hэн. Сэдьхэлээ ханатараа немецүүд буудаад, ниидэжэ арилшаба. Манайхинай нэгэшье харсага харагдабагүй. Сэдьхэлдэ муу гээшэнь! Станциин хажуудахи зайдан газарта нүхэдөө хүдөөлүүлээбди.

Үглөөгүүр командирнай бидэниие суглуулжа жагсааба. Тиигээд ябагаар тала руу гарабабди. Частиимнай элдэб зөөри ашаhан хэдэн полуторка хойноhоомнай ябаба. Үдэ багта аймшагтай халуун болобо. Аманшье хаташоо. Хүлhэнэй адхархань ойгоргүй. Үргэлhэн винтовко, хотоомхо, хүрзэ, гранатануудтай тулам, противогаз бүри хүндэ болобо хэбэртэй. Колоннымнай ябаhан газараар тэнгэри хүрэтэр тооhоной бодоходо, немец харсаганууд элин ерэжэ, бидэндэ добтолоо hэн. «Мессернүүдэй» харагдахада, колонномнай арбан зүг тээшээ таража, хэн хонхосог, жалга соо, нэгэн болдогой саана хорохо. Тиигээшье hаа, хабтагар тала дээрэ өөhэдыгөө хамгаалжа шадахагүй байhандаа хара буугша hэмди. Эндэ олон зоноо алдаабди. Немец лётчигууд солдат бүхэниие намнажа наадаад, буудажархиха. Тэрэниие хэhээхэ аргагүйдөө уур сухалнай бурьялха. «Мессернүүдэй» тонилhон хойно тамхияа татажа, сэдьхэлээ ёhын тэдысэ сэлмээдэг hэмди.

Нэгэ хоног ябагалжа, частиимнай шэнгэрhэн зэргэнүүд хэрэгтэй газартаа хүрэбэ. Резервhээ нэмэжэ байгаад, бидэниие эмхи гуримтай болгобо. Амархаяа гараха частиие hэлгэхээ нэгэ hүни ошобобди. Окопуудтань мүлхижэ хүрэбэбди. Николай нүхэртээ станкова пулемёдоо бии үгы шадалаараа шэрэhээр окоп руу буубабди. Амархаяа бусагшад: «Хүбүүд, баяртай!» гээд, hүниин харанхы соо үгы болошоно. Эдэ үгэнүүдэйнь бодото удхые удангүй ойлгоо hэм. Харанхыда бэе бэетээ мүргэлдэhээр, гэмэрэлдэhээр зохихо газарнуудые эзэлбэбди. Бидэ пулемёдоо тодхоод, бүри орой болотор тамхилhаар, шашалдаhаар унтабабди.

Үүр сайба. Шинельнай дулаа hайнаар барибагүй хэбэртэй. Үшөө үргэhэн соогоо юумэнэй хүүехые дуулажархибаб. Брустверhаа элhэн hэршаганан гоожобо. Николайгаа түлхижэ hэрюулээд, бодобоб. Урдамни налуу газарта хэдэн үрхэ айлай гэрнүүд, зүүн таладань шэнгэн ой байба. Оодон сэмгэтэй 5—6 танк гэрнүүдэй саанаhаа харагдажа, болдог дошоо газараар нахилзаhаар наашаа гараба. Хойноhоонь автоматчигууд харагдаба. Бидэ хүл хөөрсэг болобобди. Эндэ тэндэ захиралтанууд дуулдана. Намhаа баруулжаа 45 миллиметрэй хоёр үхэр буу тодхоотой. Тэрэ хэдэн дахин буудажархиба. Тудабагүй. Винтовконуудай пас-няс буудаха, ППШ-гаар таршаганаулха дуулдаба. Немец автоматчигууд хэбтэшэбэ. Танкнуудынь уратшаа дабшаhаар. Нэгэнhээнь утаан бааяшаба. Хоёр танк бүлэгhөө таhаржа, пушкануудай хажуу талаhаа орохоор забдаба. Нэгыень артиллеристнүүд тудажа тогтообо. Бусад танкнууд гэдэргээ ябажа, гэрнүүдэй саана үгы болошобо. Би энэ байлдаанай туршада ори ганса дахин буудажа үрдеэ hэм. Игэжэл түрүүшын байлдаа үнгэргөө бэлэйб.

Тэрэ үдэр немецүүд дахин добтолхоёо забдаагүй hэн ха. «Байhан окопуудаа орхёод, хоёрдохи эшелондо орогты» гэhэн захиралта үдэ багта бууба. Бидэ зүүлжээ гарабабди. Окопуудhаа нэгэ километрэй зай үшөө махаагүй ябатараа, манай урдаhаа хүнгэн танкнуудай, бронeвигуудай ябахыень харабабди. Манда туhаламжа эльгээгээ ха гэжэ баярлабабди. Тэдэнэр дүтэлжэ ерэхэдээ, бидэниие буудажа эхилбэ. Бидэ талаар тарашабабди. Тойроод автомадууд таршаганана, гранатанууд тэhэрнэ, винтовконууд наярча, шархатаhан хүнүүд ёолоно, юрэдөө, бүхы юумэн худхаршоо. Николай бидэ хоёр «Максимайнгаа» хажууда хэбтэшэнхэй, хаана дайсанай байhые ойлгоногүйбди. Үндыгөөд харахадам, немецүүд талын ногоо шатаажархиhан байба. Гал хүүсэhээр ойртоно. Энэ аюулhаа зайлахаяа зарим сэрэгшэд бодохотоёо зэргэ буудуулшана. Фашистнууд бидэниие агнажа жаргана ха. Би пулемёдойнгоо замагые абажа, тээ саашань хаяжархибаб. Тиин мүлхиhөөр Николайтаяа суг галhаа саашалшабабди. Арай шамай нэгэ жалгада ерэбэбди. Амяа даража, гэдэргээ харахадамнай, немецүүд харагдабагүй. Манай сэрэгшэд нэгэн, хоёроороо, бүлэгөөрөө зүүлжээ ошожо байба. Зариманиинь буутаяа. Нүгөөдүүлынь hураг шэрэhэндэл буугаа шэрэнхэй.

hүни болоходо, ондоо жалга руу орожо, боролжо соо унташабабди. Бүхэлиин үдэр тэндээ хорожо hуугаад, hүни болохолоор зүүлжээ ябанабди. Долоон-Үбгэн гэдэг мүшөөр зүгөө тодорхойлнобди. Тойроод аалин намдуу, дайн болоогүй юм шэнги. Үглөөгүүр тээ нэгэ полевой станда хүрэбэбди. Вагончик сооhоо хүнэй хурхирха абяан дуулдана. Немецүүд эндэ үгы ха гэжэ ойлгоод, эдихэ юумэ бэдэрнэбди. Хилээмэ, шанаhан хартаабха, hү олобобди. Бултыень абаад, тэндэhээ түргөөр холодобобди. Үшөө дүрбэн хоног ябахадаа, нэгэшье хүниие харабагүйбди. Фронтын хаанашье байhаниинь мэдэгдэнэгүй. Үшөө хоёр хоног ябаад, нэгэ hууринда дүтэлбэбди. hууринай захаар урдаhан горхон соогуур ябажа, эрьедэнь ургаhан hөөг бургааhан доро хороод үглөөгүүр болоходо, тагнуул хэхэбди гэлсэбэбди. Теэд өөhэдөө мэдэнгүй унташаhан байгаабди.

В. БАЗАРЖАПОВ.

(Түгэсхэлынь удаадахи номерто).

ФОТОРЕПОРТАЖ

Захааминай районой түүхэдэ бэшэгдэхэ ёhотой,— гэжэ районой арадай эрдэм hуралсалай таhагые даагша, Буряадай АССР-эй hургуулиин габьяата багша Ольга Азангаевна Батуева омогорхон хөөрэнэ. Тэрэ республикынгаа Арадай эрдэм hуралсалай министерствын Хүндэлэлэй грамотануудые СМУ-гай начальник В. Г. Уколовто,

гэнүүдээр хангаха, шэмэглэн гоёохо талаар тон ехэ ажал ябуулhан дүршэл ехэтэй багша, коммунист Федот Леонидович Митронов; Шэнэ hургуули тээшэ гэшхэлхэдэ урматай; Нэгэдэхи кл... басагад.

ШЭНЭ hУРГУУЛИ ТОЛЛОГДОБО

Эдэ үдэрнүүдтэ, алтан намарай түрүүшын hарын тэн багаар, Закаменск хотын тэг дундa баригдаhан ехэ байшан тээшэ сүүмхэнүүдые бариhан, үргэлhэн олон үхибүүд үглөөгүүр бүри субажал байна.

Зэдын комбинадай барилга-хабсаргалгын управлениин (СМУ-гай) барилгашадай оролдолгын ашаар богонишог болзорто баригдажа, ашаглалгада үгтэhэн шэнэ hургуулида аяар 45 классуудта хамта 1250 hурагшад мүнөө жэл hуража эхилбэ. Тус hургуулиин hүлдэ тэмдэг түлхюур хадаа эндэ нээгдэхэ шэнэ музейн түрүүшын зүйл болохо юм.

Түрүүлэн нэгэдэхи классуудта hураха үхибүүд hургуулияа толлобод. Байгша ондо hургуулида орохо болоhон үхибүүдэй олон байhан дээрэhээ 8 нэгэдэхи классууд эндэ нээгдэбэ. Эдэ классуудта орогшод лэ, шэнэ 21-дэхи зуун жэлэй эхин дээрэ энэ hургуулиин анха түрүүшын дүүргэгшэд болохо байна.

— Эгээл тиимэhээ hургуулиин нээгдэhэн үдэр — манай прораб Т. А. Валеевтэ, шулуушан С. Т. Зайцевта, мастер Н. А. Климентьевада болон бусадта барюулаа.

Шэнэ hургуулида хүдэлхэ багшанарай ехэ коллектив эмхидхэгдэбэ. Коллективтэ багшанарай училищи, институт hая дүүргэhэн залуу олон багшанар оронхой. Дүй дүршэл ехэтэй, габьяа солотой багшанаршье эндэ олон юм.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: шэнэ hургуулиин директорээр томилогдоhон, hүүлэй хэдэн hарын туршада hургуулияа түхеэрэл-

АГЫН hУРШАДТА АНХАРАЛ ХЭРЭГТЭЙ

Эрын гурбан нааданай дүхэриг сооhоо элирэн гараhан эрхим мэргэн hуршад Ага нютагта нилээд олон. 1960 гаран онуудай үеэр орон дотор уласхоорондын дүримөөр hур харбаанай дэлгэрхэдэ, агынхид энэ хэрэгые эдэбхитэйгээр эрхилжэ эхилээ бэлэй. Энэл үедэ hур харбалгаар нютагтамнай спортын түрүүшын мастернууд урган гараа hэн. Дашинима Нэрбоев, Дандар Дансаранов, Доржонима Батоев, Батамүнхэ Цыбенов гэгшэд тэдэнэй тоодо оролсон, Агын мэргэжэлтэ hуршадай манлайнь болоhон юм.

Тэрэ гэhэн сагhаа хойшо округто hур харбаан нилээд үргэнөөр хүгжөө юм. Нютагhаамнай урган гараhан эгээл эрхим hуршад ороной, Европын болон дэлхэйн түрүү hууриин түлөө мүрысөөнүүдтэ шалгарнад. Манhаа СССР-эй спортын габьяата 3 мастер урган гаранхай. Хандацырен Гомбожапова, Мүнхэбадара Дашацыренов гэгшэд «Хани барисаан-84» гэжэ уласхоорондын ехэ мүрысөөндэ илалта туйлаhан, энэ амжалтынгаа түлөө «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденоор шагнагдаhан юм. Харин Владимир Ешеев ороной абарга мэргэнэй нэрэ солодо олон дахин хүртэхын хажуугаар, мүн Европын, дэлхэйн түрүү hууриин түлөө мүрысөөнүүдтэ илаhан, Сеулда үнгэргэгдэhэн олимпиин нааданда хабаадалсажа, гуулин медаляар шагнагдаhан байна. Нютагhаамнай hур харбалгаар уласхоорондын класай 20 шахуу мастернууд урган гаранхай. Харин СССР-эй спортын мастернуудай тооень бүридхэхэнь хүшэр. Жэшээлхэдэ, гансал Ушарбай нютагhаа СССР-эй спортын 20 гаран мастернууд хүмүүжүүлэгдээ.

Эдэ бүгэдэhөө тобшолол хэхэдэ, Агын округто уласхоорондын дүримөөр hур харбаан тон үндэр хэмжээндэ хүгжөөгдэнэ гэжэ багсаалмаар. Үнэндөө, холо-ойрын зон тиигэжэ hанадагшье байна. Жэшээлхэдэ, нёдондо жэл СССР-эй арадай артист Дугаржаб Дашиев манай нютагаар ябахадаа, алдарта Агын hуршадай хүмүүжэл гарадаг уурхайе хараха хүсэлтэй байгаа hэн. Тиимэhээл 10-аад метр утатай 7—8 метр үргэнтэй унаха дүтэлhэн гэр соо нүхэрөө оруулжа: — «Агын алдарта hуршадай далижадаг уурхай энэл гээшэл даа»— гэхэдэнь тон ехээр гайхаhан байна. Сэхыень хэлэхэдэ, энээхэн гэр соо Ага тосхоной нилээд олон эдиршүүл hур харбаха мэргэжэлэй эхин нюусануудые шудалжа гараhан байха. Эндэл округой хүүгэдэй спортивна hургуулиин гол туламтань түбхинэнхэй. Эндэhээл округой бусад нютагуудта хүдэлжэ байhан тренернүүдтэ заабари заршам хэлэгдэдэг, тэдэнэй ажал хүдэлмэриин гол шэглэл тодорхойлогдожо байдаг. Юрэнхыдөө округ дотор арадай эрдэм hуралсалай болон профсоюзай эмхиин шэглэлээр хүүгэдэй-спортивна hургуулинууд ажалладаг.

Тиимэhээ нютаг бүхэндэ гэхээр hур харбагшадай hургуулиин таhагууд ажалладаг гээшэ. Агада байдаг аhан ехэ hургуулиин hуралсал-хүмүүжүүлгын талаар тон ахирхан байдалтай байхада, хүдөө нютагуудай hуршадай байдал тухай хэлэхэншье аягүй. Сагаан-Уулын, Урда-Агын, Зугаалайн хүүгэдэй-спортивна hургуулинуудай тренернүүдэй тон өөhэдынь эдэбхи үүсхэлээр дээрэ нэрлэгдэгшэ нютагуудта hуралсал-hорёонуудые үнгэргэхэдэ тааруу зохид эрхэ нүхэсэл байгуулагданхай. Тиимэhээ эндэхи эдир hуршадай үрэ дүнгүүдыньшье hайн.

Зүгөөр, юрэнхыдөө hүүлэй 10-аад жэлэй хугасаа соо Агын эдир hуршадай амжалтанууд урдынхи шэнги баян ургасатай гэхын аргагүй. Энээнэй гол шалтагааниинь эли. Үе сагай үнгэрхэ бүри hуршадай номо haадагынь, зэр зэмсэгынь hайжарна. Тэдэнэр hуралсал-hорёонуудаа энэ сагай эрхэ байдалда тааруугаар эрхилдэг болоно. Ондоогоор хэлэхэдэ, hорёонуудынь эрдэм ухаанай үндэhэн дээрэ үнгэргэгдэнэ. Харин тиихэдэнь, Агын эдир hуршад 20-ёод жэлэй урда тээхидэл, тон ахирхан эрхэ байдалда hорёонуудаа үнгэргэhөөр зандаа. Үбэлдөө 10-аад метр утатай зал сооханоо эдиршүүл hурай спортын тон эхин лэ нюусануудые шудалнад. Харин харбахадаа шадамар болоhон хүүгэдэй мэргэжэлээ саашадань хүгжөөхэ газар үгы.

Хэдэн жэлэй урда тээ сагаалса буудалгаар Ага тосхондо түсхай тир баригдаhан юм. Теэд тэндэхи газар дороhоонь уhан гаража, спортсменүүдтэ амар заяа үзүүлдэггүй. Тиимэhээ, Агын hуршадта түсэбэй ёhоор өөhэдтөө элдэб шатын мүрысөөнүүдые үнгэргэхэ гээшэ бэрхэтэй байдаг. Гансал нютагhаа гадуур үнгэргэгдэhэн мүрысөөнүүдтэ, hуралсал-hорёонуудта үхибүүд хабаадалсажа, мэргэжэлээ дээшэлүүлнэд. Хажуугаарнь, харин гүрэнэй, hайн шанартай номо haадаг hүүлэй үедэ агынхидай мэдэлдэ бэлээр ороногүй. Эдэ бүгэдэ шалтагаанhаа hурагшад болон тренернүүдэй хэhэн хэрэгээ эрхилхэ hожорынь буурана. Илангаяа тренернүүд ажалайнгаа анхарагдахагүйдэ тэрэнээ орхихо тухай hанал бодолтой болошодог байна. Гол түлэб хүдөө нютагуудта ажаhуудаг тренернүүдэй ажалынь багаар анхарагдадаг. Үсөөн бэшэ ушарта колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, нютагай зон hурай тренернүүдые миин байгаад лэ мүнгэ абажа байдаг хүнүүд гэжэ тоолодог. Эдэ бүгэдэ шалтагаанhаа тренернүүд өөhэдтөө эрилтэ багатайгаар хандажа эхилдэг. Тренернүүд бүгэдэн сооhоо эгээл бага салинтай хүнүүд болоод байнхай.

Агын округто hур харбалгые хүгжөөхэ, тэрээнэй үндэhэ hууриень hайжаруулха тухай хөөрэлдөөнүүд нилээд олон суглаа хураалнууд дээгүүр зэдэлhэн, тэрээнэй үндэhөөр тогтоол болон шиидхэбэринүүд баталан абтаhан байха. Теэд эдэ бүгэдын саарhан дээрээ үлэшэдэгынь харамтай. Анханда Агада hурай түб байгуулха тухай түсэб бии hэн. Энэньшье бүтээгүй. Манайхидай нобшорhоор байтар иимэ түб Шэтэдэ байгуулагдаа hэн ааб даа. Энээнhээ боложо манай эрхим hуршад, тренернүүд Шэтэ хото ябашоо бэлэй. Хэрбээ Агада hурай hайн залтай, hайн түбэй байгуулагдаhан hаа, СССР-эй габьяата тренер Мэлс Дабаев, СССР-эй спортын габьяата мастернууд Ханда-Цырен Гомбожапова, Мүнхэ Дашацыренов, Владимир Ешеев болон бусад нүхэд Агадааа шье байхадаа болохо hэн. Харин элдэнэрэй байбал, hурай хүгжэлтэ мүнөөнэйхидэ орхидоо hураггүй урагшатай ябаха hэн гээд hанамаар. Зүгөөр үнгэрhэн юумэн үнгэрөө. Эдэ нүхэднай ондоо тээшье ажаhуухадаа, Эхэ оронойнгоо түлөө ажаллан, Ага нютагаа суурхуулна.

Тиимэhээ тэдэнэй алдарта хэрэгүүдые hайнаар үргэлжэлүүлхын түлөө нютагтаа байhан бидэнэр дутуу дундануудые харааhа абажа, hур харбалгые мүнөө үе сагай эрилтэдэ хүрэмөөр хүгжөөхые эрмэлзэхэ ёhотой болонобди. Энээнэй тула олониитын оролдолго хэшээл хэрэгтэй. Ажахын, совет органууд нэн түрүүлэн Агын hуршад тээшэ нюураараа хаража, тэдэнэй хүсэл зоригые дэмжэхэ, бэрхэшээл хаалтануудыень сүлөөлэлсэхэ ушартай болоно. Тиигээд байбал, Агын hуршадай амжалтанууд гансал домог болоод үнгэрхэ бэшэ, харин эрьебажаха зэргэтэй.

Б. ГАРМАЖАПОВ,
манай корр.

Харагшын hанамжа

«ГУД БАЙ, АМЕРИКА!»

Эдэ үдэрнүүдтэ Буряад драмын театрай ордон соо эдир харагшад суглараа. Жэшээлхэдэ, мүнөө «Гуд бай, Америка!» гэжэ Нил Саймонай зүжэг (билокси-блюз) табигдана.

— Бүхы зүжэгүүдтэ билеэдээ түрүүн худалданабди. Эдиршүүлэй театр хадань зүжэг бүхэндэнь Улаан-Үдын бүхы hургуулинуудай hурагшад суглаража, класс классаараа ерэнэ, нэгэн-хоёр зүжэг харанагүй, харин бүхы табиhан бүтээлнүүдые хаража үрдихэ дуратай — гэжэ Любовь Сергеевна Бадмаева — театрай саг зуурын администратор ойлгуулба.

Аалихан харанхы болоhоор болоод, тайзан дээрэ хоёр фонариин улаан гал бии болоо, удааханаар гэрэлээ иишэ-тиишэнь ябуулжа эхилбэ. Танигдаагүй аялга дуулдана. Сэрэгшэдэй унтадаг дабхар орон тайзан дээрэ харагдаба. Бүхы шэмэглэлынь эдэл дүрбэн орон. Наhан соогоо яhала олон зүжэгүүдые хараhанби гэхэб, теэд бүхэли зүжэгые иимээр шэмэглэhэн ушарые hананагүйб. Энэмнай билокси-блюзай түхэл маяг онсолхо гэhэн режиссерой арга ха. Нэрэзэшье, тэдэнэй зүгылган табhад оэдын мөөрнүүдэй сохиhон абяа гаргана. Заримандаа дүтэ зэргэлүүлээд, оронуудаа табихадань, артистнууд хооронд дуурнь хабшуулдажа байгаад ябаха юм. Тиихэдэнь казармын түхэл тон зүбөөр таагдажа байна. Гэнтэ оронууд саха дээрээ бодоод, hэтэ харуулагдама дүүш болоодхино.

Иимээр шэмэглэгдэhэн зүжэгтэ артистнар өөhэдөө хэр наадана гээшэб?

Нил Саймонай билокси-блюз үнинэй зүжэг, театрта дуратай харагшад тэрээниие сохом мэдэхэ ёhотой. «Дуунhаа үгыень хаяжа болохогүй»,— гэдэг. Энэ оньhон үгые зүжэгтэшье тааруулжа хэлэхээр. Хараал, шэрээлэй үгэнүүд эндэ соносто-но. Хаа-яа сэхэшье бэлин шэбшэгэй үгэнүүд зүжэгэй хубинуудта хэлэгдэнэ.

— Тиимэл даа, хүндэ үгэхүүя бии. Тэд артистнууд наададаг юрын хэрэглэл үгэ наадан болгоноогүй. Мүнөө үедэ хэлэнэшье классика ехээр харуулагдаагүйнь ха юм. Бүхы зүжэгүүдээ театр олон харагшадай hонирхомоор хэжэ туршана. Энэньшье ойлгосотой. Энэ наадаанда элирхэй эхин үгы, харин ехэ гайтай юумэншье болоногүй. Хэрэлдээн, hүхирэлдөөн сэрэгэй албаниие ехэ зүбөөр харуулна ха юм. Үшөө хэлэхэ юумэмни гэхэдэ, харагшадта программануудые худалданагүй. Би хэды зүжэгүүдые хараад, теэд hайнаар наададаг аристнарые танихашье болоо hаа, нэрэ обогыень мэдэхэгүй байнаб. «Остров сокровищ», жэшээлхэдэ, муугаар табигданхай. Шүүмжэлэлшье даахагүй. «Замарашка» гэжэ зүжэг эгээ hонин, гоё байгаа. Томскын эдиршүүлэй театрай басагад хүбүүдhээ гоёор наадана»,— гэжэ сэрэгшэ хүбүүн Александр Чевгун хэлэбэ.

Магад, сэрэгшэ хүбүүндэ баhа сэрэгэй хубсаhа үмдэhэн хүнүүдые тайзан дээрэ харахада hонирхолтой байгаа гү? Али байгааша hанаhаар харахада, гоё байгаа гү? Хэлэхэ аргам үгы, харин «Гуд бай, Америка!» гэhэн энэ зүжэг намда ехэ hонирхолтой байгаа.

Сэрэгэй албанда хүн бүхэнэй шэрүүн захиралта доро ябадагые өөрынгөө наадаар артист Владимир Тарасов (сержант Туми) харуулна. Геннадий Номековой наадахада, казармын hалхин тайзан дээрэ үзэгдэхэhөө гадна, хүйтэн амяраа зал соогууршье hэбшээлээд абана. Сэрэгэй албанда дурагүй солдат Юджин (Михаил Шадрин) хододоо энеэдэтэй ушарта ороно. Теэд Дэзиин (Ангелина Шадрина) Юджинда дурлахадань, бүхы зал соо hууhан басагад баhал зүрхөө тэрээндэ табижа үрдеэд лэ байгаа ёhотой. Ханилhан сэрэгшэ басаган хоёрой хөөрэлдөөе залуушуул сэбэр сэдьхэлээрээ ойлгожо абаа ёhотой гэжэ би hананаб.

С. ДОРЖИЕВ,
Эрхүүгэй гүрэнэй университедэй студент.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

«Зүбшэн хэлсэлгын ябаса ба Союзна шэнэ хэлсээнэй хараа шугамые зохёолго тухай» СССР-эй Верховно Соведэй Тогтоол газетын нэгэдэхи хуудаhанай нээлтэ дээрэ тунхаглагдаба.

Республикын колхоз болон совхозуудта байгша оной таряа хуряалга сагай уларилай орёо хүшэр байдалда үнгэржэ байна. Энэ харюусалгатай хүдэлмэриин хэр ябуулагдажа байhан тухай тобшоор хөөрэhэн мэдээсэлнүүдэй суглуулбари олоной hонорто үгтэбэ.

«Сагай уларилда тохожорхёод...» гэhэн гаршагтай А. Ефремовэй шүүмжэлхы удхатай статья номерто байха.

Журналист А. Гэмбоевой залуу коммунист А. Канаевтай үнгэргэhэн хөөрэлдөөн «Урагшаа эрмэлзэлтэйгээр хүдэлхэ» гэhэн гаршагтайгаар номерто үгтэбэ.

Кино, театрнуудта

«Дружба»
«Девочка и крокодил»— в 9-40, «Так жить нельзя»— в 11-20, 13-30, 15-40, 18-10, 20-30.

«Родина»
«Так жить нельзя»— в 11, 13-20, 15-40, 18-10, 20-30.

«Прогресс»
Красный зал —«Путь в высший свет»— в 10, 12-10, 14-20, 16-20, 18-20, 20-20, Зеленый зал — «Допинг для ангела»— в 10, 12, 16, 20-40, «Могила светлячка»— в 14, «Легенда о Нарайяме» (2 серии)— в 17-50.

«Октябрь»
«Властелин времени»— в 9-40, 13-20, «Так жить нельзя»— в 11-10, 14-40, 16-50, 19, 21-10.

«Восток»
«Первоклассник» ... «Модернисты» 15-30, 18, 21.

«Байкал»
«О любви говорить» — в 18-30, 20-30.

«Аршан»
«109-ый идет бе...» в 19, 21.

ДК ЛВРЗ
«Бархан»— в 19.

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, п. Хоринск—55-6-90, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское 3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана в республиканской типографии Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45 Заказ № 227.